

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

**Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy**

Diplomová práce

**Uplatnění hudebně výchovných prvků v RVP se zaměřením
na 1. ročník ZŠ**

Vedoucí práce: PaedDr. Alena Tichá, Ph.D.

Oponent: PhDr. Petra Bělohávková, Ph.D.

Autor: Helena Dražská

Praha 2009

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v seznamu použité literatury .

V Praze, březen 2009

Uplatnění hudební výchovy u dětí v RVP se zaměřením na 1. ročník ZŠ

První část práce se zabývá problematikou uplatnění hudební výchovy u dětí v RVP se zaměřením na 1. ročník základní školy. V rámci této části je analyzován obsah Rámcového vzdělávacího programu se zaměřením na 1. ročník základní školy. V rámci této části je analyzován obsah Rámcového vzdělávacího programu se zaměřením na 1. ročník základní školy.

V druhé části práce se zabývá charakteristikou dítěte v předškolním věku, při vstupu do školy a v 1. ročníku ZŠ. V této části jsou analyzovány charakteristika dítěte z hlediska vývoje a z hlediska hudebního vývoje. Dále se zaměřuje na rozvoj hudební výchovy a schopnosti dítěte. Následně nastupují pojmy a cíle Rámcového vzdělávacího programu.

V závěrečné části práce se zabývá hudební výchovou u dětí předškolního a školního věku. V této části je analyzován obsah Rámcového vzdělávacího programu se zaměřením na 1. ročník ZŠ, kde uvádím některé příklady aktivit.

V závěrečné části práce uvádím návrh projektu „Hudba“, jehož cílem bylo vytvořit hudební výchovu u dětí předškolního a školního věku. V rámci tohoto projektu byly realizovány různé aktivity, které byly zaměřeny na rozvoj hudební výchovy a schopnosti dítěte. Projekt byl také realizován v rámci školní výuky a ve svobodném čase.

Děkuji PaedDr. Aleně Tiché, Ph.D. za odborné vedení, které mi dopomohlo k tomu, abych zrealizovala svou diplomovou práci v rámci katedry hudební výchovy.

Anotace

Uplatnění hudebně výchovných prvků v RVP se zaměřením na 1. ročník ZŠ

V této diplomové práci se zabývám problematikou uplatnění hudebně výchovných prvků v Rámcovém vzdělávacím programu se zaměřením na 1. ročník základní školy. Hlavním východiskem pro mne byl Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, jeho cíle a očekávané výstupy zaměřené na rozvoj hudebních schopností dítěte.

V teoretické části se zaměřuji na charakteristiku dítěte v předškolním věku, při vstupu do školy a v 1. ročníku ZŠ. Nejprve zmiňuji charakteristiku dítěte z hlediska vývojového a následně z hlediska hudebního vývoje. Dále se zaměřuji na rozvoj hudebních a intelektových schopností dítěte. Následně nastiňuji pojetí a cíle Rámcového vzdělávacího programu.

V praktické části prezentuji svou několikaletou hudební činnost s dětmi předškolního a školního věku ve Škole sborového zpěvu při Bambini di Praga a následně aplikuji své poznatky a zkušenosti při tvorbě učebního plánu pro 1. ročník ZŠ, kde uvádím některé hudební činnosti.

V závěru této diplomové práce uvádím hudební projekt „Broučci“, jehož cílem bylo ověřit si na vzorku dětí z první třídy jakými schopnostmi a dovednostmi disponují. Zdali rozumí učivu a dokáží jej aplikovat při hudebních činnostech. Projekt byl také zaměřen na práci s klíčovými kompetencemi a na jejich rozvoj.

Anotation

Application of music-educational elements in the General Educational Plan focusing on the first year of elementary school

In the thesis I am dealing with the issue of using of musical pedagogical components in the General Educational Plan focusing on the first grade of primary school. The elementary material for my thesis was the General Pedagogical Plan for elementary education, its goals anticipated results leading to musical abilities of the child.

In the theoretical part of my thesis I am pointing to define the pre-school aged child from the time of first school day and during the first year of elementary school. First I am coming up with child from the personal development point and consecutively from the point of musical development. Further I am aiming to the progress of musical and intellectual child's potential. Consecutively I am describing interpretation and goals of General Pedagogical Plan.

In the practical part I am presenting my several years musical operation in choral singing school Bambini di Praga with pre-school and school children and consecutively I am adopting my information and experience in creation of perceptual plan for First grade of primary school.

In conclusion of this thesis I present musical project called Broučci, which aim was to check out the abilities and skills on the sample of the first grade children. If they understand curriculum and are able to apply it in musical activities. This project was also aimed to the task of key skills and their progress.

Osnova

Úvod.....	9
1 Charakteristika dítěte při vstupu do školy a v 1. ročníku ZŠ.....	11
1.1 Přípravenost dítěte na počátku školní docházky.....	11
1.2 Předškolní věk.....	12
1.2.1 Tělesný vývoj.....	12
1.2.2 Motorika.....	12
1.2.3 Vývoj poznávacích procesů.....	12
1.2.4 Vývoj citů.....	14
1.2.5 Hra.....	14
1.3 Vývojové předpoklady pro vstup do školy.....	14
1.4 Období mladšího žáka.....	15
1.4.1 Tělesný a pohybový vývoj.....	16
1.4.2 Vývoj motoriky.....	16
1.4.3 Vývoj poznávacích procesů.....	16
1.4.4 Vývoj citů.....	17
1.4.5 Sociální vztahy.....	17
2 Rozvoj hudebních a intelektových schopností dítěte.....	19
2.1 Vývoj hudebnosti dítěte.....	19
2.1.1 Vývoj hudebnosti dítěte předškolního věku (období 4 – 6 let).....	19
2.1.1.1 Vývoj hlasu dítěte.....	20
2.1.1.2 Mluvozpěv.....	21
2.1.2 Hudební zralost dítěte při vstupu do školy.....	21
2.2 Základní hudebně psychologické pojmy.....	22
2.2.1 Hudebnost a hudební nadání.....	22
2.2.2 Hudební schopnosti a jejich klasifikace.....	22
2.3 Rozvoj hudebních schopností.....	25
2.3.1 Hudební vnímání.....	25
2.3.2 Hudební pozornost.....	25

2.3.3	Citlivost sluchového analyzátoru k rozlišování základních vlastností tónu.....	26
2.3.4	Melodický sluch.....	27
2.3.4.1	Hudební představivost.....	27
2.3.4.2	Pěvecké schopnosti.....	27
2.3.4.3	Tonální citění.....	28
2.3.4.4	Hudební paměť.....	29
2.3.4.5	Rytmické citění.....	29
2.3.4.6	Harmonické citění.....	30
2.3.4.7	Hudební myšlení.....	30
2.3.5	Dětská tvořivost.....	31
3	Nástin programu RVP.....	32
3.1	Vymezení rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.....	32
3.1.1	Principy RVP pro základní vzdělávání jsou.....	32
3.1.2	Tendence ve vzdělávání.....	33
3.2	Charakteristika základního vzdělávání.....	33
3.3	Pojetí a cíle základního vzdělávání (1.stupeň).....	33
3.4	Cíle základního vzdělávání.....	34
3.5	Klíčové kompetence.....	34
3.6	Vzdělávací oblasti.....	36
3.7	Vzdělávací obor „Hudební výchova“.....	36
3.7.1	Požadavky rámcového vzdělávacího programu.....	36
3.7.2	Hudební výchova (vzdělávací obsah vzdělávacího oboru).....	36
3.7.3	Očekávané výstupy – 1. období.....	37
4	Celoroční plán.....	40
4.1	Podzim (září, říjen, listopad).....	41
4.1.1	Vokální činnosti	41
4.1.2	Instrumentální činnosti.....	45
4.1.3	Hudebně pohybové činnosti.....	48
4.1.4	Poslechové činnosti.....	51
4.1.5	Hudební teorie.....	52
4.2	Zima (prosinec, leden, únor).....	55

4.2.1	Vokální činnosti.....	55
4.2.2	Instrumentální činnosti.....	56
4.2.3	Hudebně pohybové činnosti.....	57
4.2.4	Poslechové činnosti.....	58
4.2.5	Hudební teorie.....	59
4.3	Jaro (březen, duben, květen).....	61
4.3.1	Vokální činnosti.....	61
4.3.2	Instrumentální činnosti.....	63
4.3.3	Hudebně pohybové činnosti.....	64
4.3.4	Poslechové činnosti.....	65
4.3.5	Hudební teorie.....	66
4.4	Léto (červen).....	67
4.4.1	Vokální činnosti.....	67
4.4.2	Instrumentální činnosti.....	68
4.4.3	Hudebně pohybové činnosti.....	68
4.4.4	Poslechové činnosti.....	69
4.4.5	Hudební teorie.....	69
5	Projekt „Broučci“	70
5.1	Cíle projektu.....	70
5.2	Konkrétní výstupy projektu.....	70
5.3	Organizace projektu.....	70
5.4	Struktura projektu.....	71
5.5	Popis a realizace projektu.....	73
5.5.1	První sezení.....	73
5.5.2	Druhé sezení.....	80
5.5.3	Třetí sezení.....	85
5.5.4	Čtvrté sezení.....	89
5.6	Hodnocení v rámci projektu.....	96
	Závěr.....	98
	Závěr v anglickém jazyce (summary).....	99
	Použitá literatura.....	101

Úvod

Vstup do školy představuje pro dítě důležitý mezník v jeho dosavadním životě. Nyní se mění jeho sociální role a z předškoláka se stává školák. Škola přináší dítěti nejen nové povinnosti, ale také nové sociální kontakty. V tomto období se mění i charakter činnosti. Doposud byla nejpodstatnější hra, která pozvolna ustupuje do pozadí a dominantním se stává pro školáka učení.

Výuka dětí v prvním ročníku by měla být podle mého názoru nenásilným a plynulým přechodem z mateřské školy. Zde má právě hudební výchova své nenahraditelné místo. Může tak dítěti poskytnout, pro něj stále ještě nezbytnou, potřebu hry. Naplní dítě pocitem uspokojení a zároveň rozvíjí jeho hudební schopnosti a dovednosti.

Již od svých osmnácti let se zabývám výukou nadaných dětí hudební výchově. Pracuji jak s dětmi předškolního věku, tak s dětmi mladšího školního věku. A právě tato zkušenost mě vedla k vypracování této diplomové práce.

Cílem mé práce je volit takové hudební činnosti, které efektivní a hravou formou zajistí rozvoj hudebnosti žáka, jeho hudebních schopností a dovedností. Postarají se tak o rozvoj a kultivaci zpěvního hlasu, dále o rozvoj reprodukčních a produkčních schopností a dovedností vyjádřených prostřednictvím vokálních, instrumentálních, poslechových či hudebně pohybových aktivit.

Diplomovou práci rozčleňuji na dvě velké kapitoly, část teoretickou a praktickou. V teoretické části se věnuji problematice připravenosti dítěte na počátku školní docházky, z hlediska jeho psychického, fyzického a sociálního vývoje. Zmiňuji zde i předškolní věk a období mladšího žáka.

Nejdůležitějším tématem teoretické části je hudební vývoj dítěte. Zajímal mě vývoj hudebnosti v předškolním věku, hudební zralost dítěte při vstupu do školy a rozvoj jeho hudebních schopností, který je pro práci učitele v hudební výchově velmi zásadní.

Dále nastiňuji Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Uvádím zde jeho vymezení, charakteristiku, pojetí a cíle. Velmi důležitou podkapitolu tvoří klíčové kompetence a vzdělávací obor Hudební výchova, ve které jsou stanoveny očekávané výstupy pro první období 1. stupně ZŠ.

Rámcový vzdělávací program se stal předlohou pro vypracování praktické části mé diplomové práce. Snažila jsem se na jeho základě a na základě mé několikaleté činnosti s dětmi vytvořit celoroční hudebně výchovný plán pro práci s dětmi v 1. třídě a následně

si ověřit pomocí hudebního projektu Broučci, jakými schopnostmi děti v 1. třídě disponují.

Celoroční plán formuluje hudebně výchovné cíle a obsahuje očekávané výstupy, které by měly děti v hudební výchově zvládnout. Součástí plánu je několik námětů, které usnadní rozvoj hudebních schopností a dovedností dítěte v 1. třídě.

Projekt Broučci si klade za cíl ověřit si na vzorku dětí z první třídy jakými schopnostmi a dovednostmi disponují. Zda-li rozumí učivu a dokáží jej aplikovat při hudebních činnostech. Pokusila jsem se na příkladu z říše broučků motivovat děti k činnostem, v nichž budou rozvíjeny základní hudební schopnosti (rytmické cítění, hudební představivost, rozlišování znění melodie v kontrastních výškových polohách, pohybové reakce na vnímané hudební jevy, spojení teoretických poznatků s praktickými činnostmi) a klíčové kompetence (k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní).

1. Charakteristika dítěte při vstupu do školy a v 1. ročníku ZŠ

V této části své práce bych ráda nastínila vývoj dítěte jak po stránce hudebního vývoje, tak po stránce vývoje z psychologického hlediska, která je pro práci učitele nezbytná. Zajímat mě bude tělesný vývoj dítěte, vývoj poznávacích procesů, citů, sociálních vztahů a hry. A to vše nejen pouze v rámci prvního ročníku, ale i období předškolního věku a počátku školní docházky.

Ještě než začnu, ráda bych uvedla citaci, která mě při studování materiálů zaujala.

„Vývoj lidského jedince představuje dlouhý sled přeměn, jimiž člověk neustále přestává být tím, čím byl a stává se tím, čím dosud nebyl.“¹

1.1 Přípravenost dítěte na počátku školní docházky

Jako je důležitá pro lékaře anamnéza pacienta (jeho tzv. historie), je i pro nás učitele důležitá anamnéza dítěte. Jeho zájmy, onemocnění, která by mohla dítě omezovat ve vykonávání činností. Zajímá nás také prostředí, ve kterém dítě vyrůstalo a nadále vyrůstá. To vše totiž může mít vliv na jeho chování, prožívání a vystupování. Jestliže se dítě stydí vystoupit a projevit před kolektivem neznamená, že není hudebně nadáno. Není pravidlem, že se člověk vždy hrdě hlásí k tomu, co umí. A zvláště velká většina dětí o tom, čím je a čím není nadáno, často neví. Proto je třeba, abychom se o dětech dozvěděli co nejvíce. Pokud je nám to nějakým způsobem znemožněno, je důležité trpělivě pozorovat jejich projevy a dát jim možnost opravy několikrát. Je možné, že s danou činností nemají tolik zkušeností, jako ostatní. Je tedy nezbytné s dětmi komunikovat, dát jim možnost o sobě něco říci a naslouchat jim.

Přesto, že se v této práci zabývám tematikou, která zkoumá hudebnost žáka v 1. třídě základní školy, je pro mne důležitý i jeho nejen hudební, ale i psychický vývoj v období předškolním. Na toto období by měl učitel v první třídě navázat a dále pokračovat v jeho rozvoji tak, aby dítě nebylo zbytečně přetěžováno, nebo zbytečně dlouho nesetřvávalo ve svém vývoji na jednom bodě.

¹ FRAŇKOVÁ, S. *Výživa a vývoj osobnosti dítěte*, 2. vydání, Praha: HZ Editio, 2000, s. 12, ISBN 80-86009-32-7.

Chceme-li, aby se dítě rozvíjelo přiměřeně svým možnostem, je důležité vědět, co je v jeho silách.

1.2 Předškolní věk

Předškolní věk je období 3 –6 let. Je to období, ve kterém dítě většinou navštěvuje předškolní zařízení, kde se předpokládá, že bude jeho hudebnost systematicky a správně rozvíjena. Nyní se pokusím nastínit vývoj dítěte v oblastech, jako je tělesný vývoj, rozvoj motoriky, vývoj poznávacích procesů a vývoj citů.

1.2.1 Tělesný vývoj

V tomto věku se začíná měnit tělesná konstituce. Dítě roste většinou do výšky a jeho proporce přestávají být zaoblené, jako tomu bylo v předcházejících obdobích. To také vede k rozvoji koordinace.

1.2.2 Motorika

Vlivem vyspělejšího nervového systému, svalstva, kostí a vlivem mozkové kůry se zdokonalují pohyby dítěte, které začínají být účelnější a závislejší na vědomí. Dítě začíná být schopno i mnohem náročnějších pohybů, při kterých je nutno používat pozornost a soustředěnost. Tyto pohyby pomáhají rozvíjet činnosti, jako jsou základy sebeobsluhy či drobné pracovní činnosti, jako je zalévání květin, zametání, úklid hraček, utírání ploch apod.

Co se týče rozvoje jemné motoriky, zvládá dítě drobné manuální práce, které souvisí s hrou. Jsou to činnosti, jako vystřihování, navlékání korálek, kreslení, hra se skládačkami, lepení, modelování atd. Ke konci tohoto období je dítě schopno zvládat i základy některých sportovních činností.

1.2.3 Vývoj poznávacích procesů

Přesto, že poznávací procesy dítěte ještě nejsou v tomto věku na úrovni dospělého člověka, jsou ale velmi intenzivní a umožňují dítěti stále důkladněji a důkladněji poznávat svět kolem něho. V předškolním věku se poznávací procesy kvalitativně mění zejména v oblastech, jako je:

a) **vnímání** – v tomto věku si dítě začíná všimnout detailů. Jeho myšlení už není tak syntetické, jako v období batolete, a není natolik ovlivňováno city. Je schopno všimnout si zvukových odlišností v řeči a rozlišovat i hlásky, které jsou si sluchově velmi blízké. Rozlišuje také polohu a výšku tónu a dokáže ji v některých případech i správně intonovat.

Další vývojové zvláštnosti jsou ve **vnímání prostoru**. V tomto období mají děti tendenci vnímání prostoru přeceňovat. Přesto je vnímání stále plošné.

Také **vnímání času** působí dětem problémy. Objevují se zde sklony k přeceňování a špatná orientace v minulosti a v budoucnosti.

b) **paměť** – typická je pro období předškolního věku tzv. obraznost, živelnost a také citovost. Dítě si nejlépe pamatuje takové věci, které na něj zapůsobily citově. Nejprve je jeho paměť mimovolná, pamatuje si věci bez jakéhokoliv úmyslu, což se ale mění ke konci tohoto období, kdy je dítě schopno pamatovat si věci s jistým úmyslem.

Převládá paměť mechanická. Dítě totiž ještě nedokáže proniknout do podstaty věci. Neznamena to však, že by dítě nemělo logickou paměť.

c) **fantazie** – v tomto věku je velmi živá. Proto mají děti v oblíbené pohádky a hry, ve kterých svou fantazii dokáží rozvinout. Jelikož si dítě nedokáže vysvětlit některé jevy, propadá tak magickému myšlení a ožívuje si tak neživý svět. Toto myšlení je v rozkvětu přibližně ve čtvrtém roce života a mezi pátým až sedmým rokem ustupuje k reálnému.

d) **myšlení** – zdokonaluje se práce mozkové kůry, což má za následek větší pokrok ve všech formách myšlení, v soudech, úsudcích a také porozumění pojmům.

Zdokonalují se myšlenkové operace (analýza, syntéza, srovnávání, zobecňování a třídění). Zkoumá a objevuje vztahy a souvislosti a zajímá ho původ, příčina, význam a účel. Dítě také nedokáže myšlením zpracovat to, k čemu nemá dostatek smyslových údajů. Proto zde stále převažuje nutnost konkrétnosti a názornosti. Má problém rozlišit, co je podstatné a co ne a má sklon předčasně zobecňovat většinou na základě jedné jeho zkušenosti.

d) **řeč** – rozvíjí se ve spojitosti s myšlením. Myšlení vzniká dříve než řeč. Ta pak urychluje proces poznávání. Tyto dvě oblasti jsou ale na sobě velmi závislé, neboť díky řeči dokážeme tvořit pojmy a ostatní logické formy myšlení. Díky myšlení rozvíjíme úroveň řeči.

Během předškolního období by dítě mělo zvládnout řeč po stránce formální i obsahové v takové míře, aby mu sloužila jako nástroj komunikace, dorozumívání a poznávání.

1.2.4 Vývoj citů

U dětí většinou převažují pocity pozitivní, které dítě dává najevo svým chováním. Pokud se však změní toto ladění, můžeme tak poznat, že není s dítětem něco v pořádku. Může se jednat o zdravotní problém nebo nějaké trápení. U dětí předškolního věku existují tzv. **vyšší city**. Jsou to city intelektuální, estetické a mravní. Dítě ještě stále vyhledává společnost starších osob, jelikož jsou mu zdrojem poznání, porozumění, jistoty a bezpečí. Vztahy s vrstevníky buduje až později. Zatím nejsou tak pevné. Spíše labilní a často se rozpadají.

1.2.5 Hra

Hra je pro děti charakteristickou činností, ve které nacházejí uspokojení. Má obrovský význam v životě dítěte i v jeho budoucím životě, jelikož ho připravuje na činnosti a situace, kterým bude později vystaven. Má také svůj diagnostický význam. Může být pro odborníka signálem nějakého problému. Například řešení situací v kolektivní hře, kdy dítě většinou imituje nějakou svoji zkušenost. Tu přejímá velmi často z rodinného prostředí. Dalším ukazatelem pro diagnostiku je například kresba, která může být signálem možného nedostatku.

1.3 Vývojové předpoklady pro vstup do školy

Vstup do školy je pro dítě významným mezníkem v jeho životě. Doposud mělo dítě v celku volný režim, ale nyní nastává veliká změna. Režim dítěte se mění i celkový dosavadní způsob života. Ze strany školy je na něj kladeno mnoho nároků a povinností. Jsou kladeny nároky i na úroveň poznávacích procesů, citů a sociálních vztahů. To vše je pro dítě zpočátku velmi náročné a proto je nutné, aby bylo na tuto životní změnu připraveno jak po stránce psychického, tak po stránce fyzického a citového vývoje.

Co se týče **vývoje tělesného**, musí být dítě po této stránce natolik vyspělé, aby mu docházka do školy nezpůsobovala nějakou zdravotní újmu. Je tedy nutné, aby dítě mělo

nejen určitou výšku, ale i hmotnost, která odpovídá jeho kalendářnímu věku. Také vyvinutost kostry a svalstva je velmi důležitá. Dítě ztrácí na své baculatosti a začíná se podobat spíše dospělému.

Dalším předpokladem pro vstup do školy je určitý stupeň **intelektuálního vývoje**, jelikož nyní dítě bude muset úmyslně soustředit svou pozornost, mít zájem o poznání, zapojovat volní složky a omezovat své živelné chování. Velmi důležitá je jeho jazyková vyspělost. Nyní se totiž musí naslouchat řeči učitele, rozumět mu a také musí být schopno srozumitelně vyjadřovat své názory, postoje, myšlenky, přání, poznatky a city. K tomu všemu je tedy důležitá dostatečná slovní zásoba a míra správné výslovnosti.

Dítě by také mělo při vstupu do školy disponovat jistým stupněm **socializační úrovně** a též jistým stupněm **emocionální nezávislosti**. Ta mu totiž umožňuje mnohem lepší adaptaci v jeho novém prostředí. Přijímá totiž novou roli a tou je **role žáka**. Role žáka s sebou nese další povinnosti a klade na dítě nároky, jako je plnění povinností, pokynů třetí osoby, pochopit hodnotu vzdělávání, spolupracovat a přijímat pravidla rovná pro všechny a v neposlední řadě navazovat společenské vztahy s ostatními.

Velká většina dětí je připravena pro vstup do školy již v šesti letech. Existuje však také malá část dětí, které v šesti letech ještě připraveny nejsou a je nutné jejich nástup do školy zvážit. Těmto dětem je umožněn odklad školní docházky na jeden rok, po který je dítě v předškolním zařízení systematicky vedeno k přípravě pro úspěšný vstup do školy. Tato systematická příprava je ve velké většině případů vždy úspěšná.

1.4 Období mladšího žáka

Období mladšího žáka zahrnuje vývojovou etapu mezi šestým až desátým, respektive jedenáctým rokem života. My se zde budeme soustředit především na počátek tohoto období, kterým je pro nás první třída.

V tomto období začíná ustupovat hravá činnost do pozadí a do popředí se staví učení. Jelikož ale nelze herní činnost s nástupem do první třídy násilně přetrhnout, můžeme využít množství předmětů, do které můžeme ještě v počátcích školní docházky herní činnosti zapojovat. To se týká také hudební výchovy. Zde lze totiž hru perfektně využít k učení a nenásilnému poznání. Pro děti je v tomto věku ještě přirozenou a díky poutavosti a zajímavosti vyučování si dítě zapamatuje a naučí mnohem více.

Nyní se podíváme na vývoj tělesný a pohybový, na vývoj motoriky, poznávacích procesů, vývoj citů a sociálních vztahů.

1.4.1 Tělesný a pohybový vývoj

Pro tento vývoj je charakteristický růst do výšky, vyšší výkonnosti orgánů, svalstva a také síly kostra. Mozek je asi o 150 g lehčí než je tomu u dospělého člověka a diferenciace buněk mozkové kůry není ještě stále dokončena. Díky tomu se děti rychle unaví a tudíž potřebují odpočinek. Na to bychom jako učitelé měli dbát a prokládat tak náročné činnosti činnostmi méně náročnými, při kterých si mají děti možnost odpočinout a odreagovat se. Na dostatečnou dobu spánku už by měli dbát rodiče.

1.4.2 Vývoj motoriky

V tomto období se motorika dítěte zdokonaluje, jelikož je motorika závislá na funkci nervové soustavy, na výkonnosti svalů a na osifikaci kostí. Dítě je tedy mnohem obratnější, rychlejší a ve svých pohybech přesnější. Pohyb je pro dítě přirozený a nutný pro jeho zdravý vývoj. Proto je nutné ho dítěti dopřát v takové míře, ve které jej potřebuje.

1.4.3 Vývoj poznávacích procesů

Poznávací procesy dítěte se se vstupem do školy mění. Je to způsobeno nejen vývojem, ale i vyššími nároky spojenými se zahájením školní docházky.

- a) **vnímání** – zdokonaluje se, začíná být více záměrné a začíná se uplatňovat analýza. Také se zvyšují nároky na pozornost dítěte, se začíná měnit z bezděčné na úmyslnou. Presto je stále ještě v první třídě vázána na přitažlivost materiálu a na citové rozpoložení dítěte. Proto také respektujeme krátkou dobu soustředění pozornosti a snažíme se měnit činnosti v kratších časových intervalech. Dítě je totiž schopno plně soustředit maximálně 5 – 10 minut. Postupem času tyto intervaly stále více prodlužujeme. Ale to až ve vyšších třídách. Rozsah pozornosti dítěte je také třeba respektovat, jelikož se dítě nedokáže soustředit na více věcí najednou. Takovéto počínání ho psychicky zatěžuje a unavuje.
- b) **představy** – jsou konkrétní a vyznačují se živostí. Pro dítě mají velký význam, jelikož mu nahrazují pojmy. Jsou spojeny se zážitky. To však souvisí i

s tím, v jak podnětném prostředí dítě žije. Na tom také závisí i jeho školní úspěšnost.

- e) **fantazie** – vyznačuje se také živelností. Je třeba ji ve vyučovacím procesu trochu usměrňovat, avšak ne potlačovat, jelikož ji dítě potřebuje ke své tvořivosti.
- d) **paměť** – pro paměť dítěte je důležitá velká názornost a konkrétnost. Paměť totiž umožňuje dítěti uchovat nějakou minulou zkušenost. Děti se většinou při snaze uchovat nějaké vědomosti uchylují k paměti tzv. mechanické. Dokonce i tam, kde by pro ně bylo mnohem lepší použít paměť logickou. Je to způsobeno tím, že žák ještě nemá takové interpretační schopnosti, aby si dokázal říci látku vlastními slovy.
- e) **myšlení** – převládá tzv. konkrétně – pojmové myšlení, které se postupem času spojeným i s vývojem dítěte mění na abstraktní. Proto je důležité dětem předkládat názorné a konkrétní vysvětlení. K rozvoji myšlení také pomáhají různé experimenty, kdy dítě na podstatu věci přichází samo. Tyto situace ale musí být opět přiměřené žákovu věku.
- f) **řeč** – je důležitou součástí vývoje myšlení a to zejména, když se dítě učí číst a psát. Velký důraz bychom také měli klást na slovní zásobu, která podněcuje a rozvíjí myšlení.

1.4.4 Vývoj citů

City dítěte postupem času ztrácejí svoji afektivnost, která je tak typická pro dítě předškolního věku a začínají se dostávat pod vědomou kontrolu dítěte. Je už schopno některé negativní city zakrýt, které však uvnitř prožívá. Také už zvládne potlačit některé nežádoucí projevy chování a usměrňovat své vystupování a jednání. Je však snadno zranitelné a jakékoliv narážky na jeho osobu si bere velmi k srdci. Proto musí učitel dávat pozor na některé své výroky k žákům.

1.4.5 Sociální vztahy

V tomto období a zvláště v první třídě dominuje v sociálních vztazích učitel, na jehož přízni dítěti záleží mnohdy více, než na přízni vrstevníků. Učitel je pro dítě vzorem. Čemuž tak však ve vyšších ročnících přestává být.

Sociální vztahy mezi vrstevníky mají významnou roli ve vývoji sociálního citění a chování dítěte. Především sociální skupiny, které mohou dítě jak pozitivně, tak i negativně ovlivnit v jeho budoucím životě.

Na cestě za plněním stanovených cílů pomáhají tzv. volní procesy. Ty se rozvíjí ve škole a to plněním zadaných úkolů, učením a různých činnostech. Vůle se vytváří v konfrontaci s nějakou překážkou, která brání snadnému dosažení vytyčeného cíle, a jejich překonáváním. Proto není dobré příliš chránit děti před takovými překážkami, pokud nejsou v rozporu s jeho bezpečností nebo jeho přirozeným vývojem, a nechat je tyto překážky zdolávat. Tím se budují správné volní vlastnosti.

2.1 Vývoj nezávislosti dítěte

Dítě - vývoj kognitivních předpokladů ve věku (období 4 - 6 let)

V předškolním věku se rozvíjí tzv. nový analyzátor světa s výzkově diferenciací událostí. Tato schopnost se objevuje do šesti let věku dítěte, a to až na dvojnásobek. Můžeme tedy říci, že ve věku 6 let dítě má schopnost analyzovat a poznávat svět mnohem lépe než dříve. Dítě se učí rozpoznávat a rozlišovat věci a lidi.

Dítě se učí rozpoznávat a rozlišovat věci a lidi. Dítě se učí rozpoznávat a rozlišovat věci a lidi. Dítě se učí rozpoznávat a rozlišovat věci a lidi.

Také dítě začíná rozpoznávat a rozlišovat věci a lidi. Dítě se učí rozpoznávat a rozlišovat věci a lidi. Dítě se učí rozpoznávat a rozlišovat věci a lidi.

2 Rozvoj hudebních a intelektových schopností dítěte

Jelikož se zabýváme problematikou hudebnosti dítěte na počátku školní docházky, je nezbytné vědět, jakými dovednostmi a schopnostmi dítě disponuje již v předškolním věku, abychom měli později na co navazovat.

Dítě většinou v tomto období navštěvuje mateřskou školu, kde se předpokládá, že se jeho hudebnost bude rozvíjet. Tento věk je pro rozvoj hudebnosti velmi důležitý. Děti mají spoustu fantazie a hudební činnost je pro ně stále poutavá. Je tedy dobré využít tohoto věku a snažit se děti motivovat k hudebnímu rozvoji, čímž zároveň rozvíjíme jejich zájmy a obohacujeme kvalitu jejich vnitřního života.

V tomto období však celkem často narážíme na problém, který není jen v mateřských školách, ale také na základních školách. Je jím nedostatečná kvalifikace vychovatelů (učitelů) v oboru hudební výchovy. Tito učitelé, kteří jsou ovšem kvalifikováni v jiných oborech, mívají obavy z vyučování hudební výchově a rozvoje hudebnosti dětí nebo si s tímto problémem neví rady. Proto tedy spousta dětí vstupuje do 1.tříd ne zcela hudebně připravená. Nyní se pokusím nastínit, do jaké míry můžeme dítě rozvíjet v předškolním věku a na počátku školní docházky, co je v jeho silách.

2.1 Vývoj hudebnosti dítěte

2.1.1 Vývoj hudebnosti dítěte předškolního věku (období 4 – 6 let)

V předškolním věku se rozvíjí tzv. sluchový analyzátor spolu s výškově diferenciatní schopností. Tato schopnost v období do šesti let stále vzrůstá, a to až na dvojnásobek. Můžeme tedy využít této schopnosti spolu s pohybovou schopností a pomoci dítěti představit si pohyb melodie do výšky či do hloubky.

Dále se rozvíjí koordinace mezi diferenciatní schopností sluchu a také funkcí hlasového aparátu, čímž se tedy zlepšuje i kvalita vokální reprodukce.

Také díky dokonalejší sluchové diferenciaci hudebně výrazových prostředků může dítě hlouběji pronikat do hudebního obsahu stránky. Dítě si tak vytváří základní poslechové zkušenosti.

Dítě je nadále schopno transponovat pocity, nálady do příslušného pohybu, ten má pak tzv. hudební obsah.

Dále dokáže vyčíst charakter hudby. Je-li veselá či smutná. V tomto věku se u dítěte zvyšuje kapacita hudební paměti. Tu je nutno cvičit pomocí např.: poznávání nových písní, skladeb a samozřejmě je průběžně opakovat.

Rozvíjí se nadále koordinace pohybů částí těla spolu s rytmem hudby, což můžeme dále využít jako přípravu pro hru na elementární hudební nástroje.

Stále se zlepšuje tonální citění a též citění harmonické, které je v tomto období na počátku svého vývoje.

Rozsah dětského hlasu je otázkou stále přesně nedefinovanou. Názory na rozsah hlasu u dětí předškolního věku se stále liší a jsou diskutabilní. Dle mého mínění nelze určit přesnou hranici hlasového rozsahu dítěte, jelikož každé dítě má své individuální možnosti a předpoklady. Důležitou roli zde sehrává i pěvecká zkušenost dítěte. Obecně však platí, že pětileté děti mají hlasový rozsah cca d1 – a1 a šestileté děti přibližně c1 – c2. Každý pedagog by měl sledovat hranice rozsahu svých žáků a nadměrně je nepřekračovat, jelikož dětský hlas v tomto věku nesnáší dobře jak dlouhodobé zatížení, tak výškové zatížení. Toto je důležité mít na paměti pro další přirozený a zdravý hlasový rozvoj dětí.

Ve věku šesti let je dítě schopno soustavné hlasové výchovy, která by ovšem měla být stále šetrná. Takováto správná soustavná výchova vede k aktivnímu rozvoji jednotlivých hudebních schopností – zejména sluchové analýzy, tonálního a rytmického citění a hudební představivosti. Všechny tyto jmenované složky je třeba systematicky a citlivě rozvíjet. Jsou základem pro rozvoj celkové hudebnosti dítěte.

2.1.1.1 Vývoj hlasu dítěte

„Při spontánních hlasových projevech (při křiku, pláči, smíchu, výskání, radostném zvolání či údivu) si malé děti posilují jak dech, tak hlasivky. Hlas se přitom pohybuje ve značném tónovém rozpětí a rovnoměrně procvičuje svaly obou rejstříků. Tyto emotivní projevy komunikace s věkem ustupují a jsou nahrazovány mluvou. Poloha mluvního hlasu se nalézá ve spodní části hlasového rozsahu, a tak dochází k častějšímu procvičování hrudního hlasu. Když dítě nezpívá, hlavový tón se pozvolna vytrácí, protože svaly, které ho tvoří, nejsou procvičovány. Jejich ochabnutím je narušena rovnováha mezi oběma rejstříky, což se projeví zejména při postupu hlasu do výšky.

Oslabený hlavový rejstřík není schopen na tónech f_{is_1} , g_1 převzít „jemu náležící dominantní úlohu“. Dochází k násilnému přetahování hrudního rejstříku (kmitání celé hmoty hlasivek) do vyšší polohy – nejčastěji k tónům h_1 , c_2 , ojediněle až d_2 . Na těchto mezních tónech buď hlas směrem nahoru končí, nebo se v některých případech na uvedených tónech zlomí ve slabý hlásek „izolovaného“ hlavového tónu. Ten pak nelze zesílit. Někdy při zcela přetíženém hrudním rejstříku a vymizení hlavového tónu končí dětské hlasy už na tónech e_1 nebo g_1 .²

2.1.1.2 Mluvozpěv

„Krátký“ hlas a rejstříkové „rozpojení“ je příznačné pro tzv. nezpěváky. Tyto děti „zapomněly“ tvořit hlavový tón a zpívají na základě hrudního rejstříku. Ke zpěvu využívají funkci mluvního hlasu, a tak vzniká modulovaná mluva – mluvozpěv. Každá vyslovená hláska při něm narušuje plynulý „tok“ zvuku, a tak v mluvozpěvu deklamace převažuje nad zněním tónu.³

2.1.2 Hudební zralost dítěte při vstupu do školy

Na hudební zralosti dítěte při vstupu do školy pracoval v šedesátých letech František Sedlák⁴, který určil parametry, dle kterých hudebnost dětí na počátku školní docházky zkoumal.

Postupoval dle nich při svém výzkumu systematicky:

1. Oblast komplexní funkce hudebního sluchu – ta se dále dělila na:
 - a) základní orientaci v melodii - sem patří např.: pohyb melodie
 - b) schopnost soustředit se k výškovému vnímání – schopnost vnímat dva výškově rozdílné tóny
 - c) rozvinuté tonální citění – např.: tón, který nepatří do písne
 - d) existence základních hudebních představ
 - e) rozvinutá hudební paměť – zapamatovat si alespoň dva výškově rozdílné tóny a umět je reprodukovat
2. Oblast rytmického citění a motoriky – schopnost reakce na hudbu pohybem a schopnost měnit pohyb spolu se změnou tempa, správně vykročit, pochodovat. Dále

² Citace z přednášky PaedDr. Aleny Tiché, Ph.D. konané na PedF UK Praha v rámci předmětu „Teorie hlasového projevu“

³ tamtéž

⁴ SEDLÁK, Fr. *Hudební vývoj dítěte*, Analytická studie, Praha : Supraphon, 1974, s. 90 – 92.

chápat přízvuknou dobu ve dvoudobém a třídobém taktu. Vyjádřit pohybem termíny rychle – pomalu, vysoko – nízko.

3. Oblast pěveckých dovedností – sem patří zpěv jednoduché písně bez předešlého zahrání, imitace melodického úryvku, či říkadla a reprodukce melodického intervalu v rozsahu c1–a1.

4. Oblast elementárního tvůrčího projevu – spontánní tvůrčí „hra na tělo“, melodizace otázek a schopnost melodického dialogu, rytmizace textu, melodizace říkadla.

5. Oblast předpokladů elementární instrumentální činnosti – schopnost rytmických úderů právě na dětské elementární bicí hudební nástroje, uvolněnost pohybů, schopnost rozdělit dobu čtvrtovou na dvě osminové.

Tyto parametry by měl dle Františka Sedláka splnit každý přiměřeně hudebně rozvinutý žák 1. třídy na počátku školní docházky. Ale individuální rozdíly v připravenosti dětí jsou veliké. Neznamena to však, že by se tyto rozdíly mezi dětmi nedaly setřít. Je ale třeba systematického vedení, které schopnosti a dovednosti dětí posune na danou úroveň.

Jelikož se schopnosti a dovednosti dětí liší, musíme být jako pedagogové velmi opatrní ve svých úsudcích o dětské hudebnosti. Ne každé dítě, které nereprodukuje píseň intonačně správně či nedokáže napoprvé reprodukovat rytmický úryvek, musí být nutně bez hudebního nadání. Jak jsem se už během své praxe několikrát přesvědčila, i vynikající žák ve hře na klavír nemusí nutně perfektně a čistě intonovat nebo naopak vynikající zpěvák nemusí mít dobrý smysl pro rytmické cítění. Pokud se objeví takovéto „nedostatky“, je třeba se na ně soustředit a častým cvičením a opakováním je odstranit.

2.2 Základní hudebně psychologické pojmy

2.2.1 Hudebnost a hudební nadání

Ani jeden z těchto dvou termínů není ještě přesně definován. Tyto pojmy se totiž v různých publikacích velmi často zaměňují nebo se jich používá jako synonym.

Dle Sedláka chápeme **hudební nadání** jako „kategorii biologických předpokladů, jako svéráznou strukturu kvalitních dědičných a vrozených vloh, které jsou hmotným

substrátem rozvoje schopností a předpokladem činností na vyšší, případně profesionální úrovni“.⁵

Sedlák ve své publikaci *Hudební vývoj dítěte*⁶ v této souvislosti pracuje ještě se dvěma termíny a těmi jsou **talent** a **genialita**. Talent zde definuje jako nejvyšší projev hudebního nadání a genialitu jako naprosto ojedinělou, svéráznou a vyskytující se velmi zřídka.

Sedlák ve své publikaci definuje také **hudebnost**, a to jako „komplexní schopnost jedince integrovat dílčí hudební schopnosti. Je to svérázný psychologicko-sociologický jev, jehož strukturu tvoří soubor schopností k hudebnímu vnímání, chápání a prožívání hudby, k hudební reprodukci a k elementární činnosti hudebně produkční“.⁷

Pro práci učitele je nutno si uvědomit, že každé dítě má nějaké hudební předpoklady. Jen některé děti více a některé zase méně. Je ale důležité při práci zapojovat všechny děti tak, aby uplatnily své schopnosti a dovednosti vzhledem ke svým možnostem a aby se pro ně hudební činnost stala uvolňující a smysluplnou činností.

2.2.2 Hudební schopnosti a jejich klasifikace

Každý člověk si přináší na svět jisté dispozice, předpoklady, které mu umožňují realizovat se v určité oblasti, pokud jsou řádně rozvíjeny. Takovéto informace mohou být buď dědičné nebo vrozené. Tyto anatomickofyziologické zvláštnosti nazýváme **vlohami**.

Schopnosti celkově jsou ovlivňovány různými faktory jako je motivace, vliv prostředí ve kterém žijeme a další. tak je to i s hudebními schopnostmi.

Hudební schopnost můžeme považovat za psychické struktury a vlastnosti jedince, které mu umožňují kontakty s hudbou, její vnímání a prožívání a všestrannou hudební aktivitu. Hudební schopnost je základním předpokladem k hudební činnosti, kterou utváří, v níž se však sama projevuje a zkvalitňuje.

Abychom mohli rozvíjet hudebnost u dětí, musíme mít jakousi představu o tom, co všechno se podílí na rozvoji a které složky rozvíjet. K tomuto ujasnění slouží klasifikace hudebních schopností. Existuje několik klasifikací hudebních schopností. Ve

⁵ SEDLÁK, F. *Hudební vývoj dítěte*, Analytická studie, 1. vydání, Praha : Supraphon, 1974, s. 37.

⁶ *Tamtéž*

⁷ *Tamtéž*

směs všechny obsahují tytéž schopnosti, jen je někteří autoři spojují nebo naopak vydělují do různých bodů

Použijme klasifikaci Sedlákovu. Ten dělí schopnosti na:

1. Senzoricko-auditivní:

- a) sluchově analyzační – které umožňují vydělovat jednotlivé hudební elementy v hudebním vjemu, zvláště délku, výšku a sílu.
- b) sluchově komparační – provádí v melodii rozlišování a srovnání výškových vztahů.

2. Senzoricko-motorické – důležité pro vnímání a prožívání rytmu, pro hlasovou a pěveckou činnost, činnost jemné motoriky při hraní na hudební nástroj, vyjádření hudebního rytmu pohybem, pro obratnost a zručnost.

3. Hudební představivost a paměť – nutná pro všechny druhy hudebních činností.

4. Tonální citění – základ hudebního vnímání a reprodukci.

5. Harmonické citění – pro vnímání i reprodukování vícehlasé hudby instrumentální a vokální.

6. Hudebně-intelektové schopnosti:

- a) hudební fantazie
- b) citová vnímavost
- c) tvůrčí potence
- d) hudební myšlení

Všechny tyto schopnosti se rozvíjejí v dílčích činnostech. Nejsou člověku automaticky přiděleny už při narození. Avšak každému je dán předpoklad pro rozvoj těchto schopností.

Žádná z těchto schopností se nedá oddělit, jelikož jsou provázané a na sobě závislé. Dejme tomu vnímání a prožívání hudby, cit a fantazie je závislá na hudebně sluchových představách, hudební paměti, tonálním a harmonickým citěním.

Výše uvedené schopnosti daly základ modernímu pojetí hudební výchovy, ve které se klade důraz na aktivitu a tvořivost nejen žáků, ale i samotného učitele.

2.3 Rozvoj hudebních schopností

Rozvoj hudebních schopností by měl ve výchovném procesu probíhat systematicky a komplexně. Období mladšího školního věku je obdobím, kdy se rozvíjí estetické cítění. Dítě začíná chápat pojem krásna. Začíná projevovat zájem o zpěv, elementární, ale i klasické hudební nástroje. Zajímají se také o poslech hudby. Stává se tak proto, že v tomto věku je zcela rozvinuta funkce sluchového analyzátoru a hlasového orgánu. Dítě je tak schopno nejen hudbu vnímat, ale i se pěvecky projevovat.

2.3.1 Hudební vnímání

Hudební vnímání dítěte při vstupu do školy je ještě globální. Dítě vnímá hudbu jako celek. Teprve později (mezi 6. – 11. rokem) dítě začíná postupně hudbu analyzovat.

Dítě tedy nedovede zpočátku zachytit pohyb melodie či rytmus, tonální vztahy a melodickou frázi. Problémy mu činí i analýza vícehlasé hudby nebo rozlišení tónu výškově blízkých.

Aby se toto všechno dítě naučilo vnímat, je zapotřebí systematické práce pedagoga. Dítě nemůže analyzovat něco, aniž by vědělo co. Proto je důležité aby pedagog nabídl dětem nepřehrné množství hudebních činností, motivoval je a rozvíjel jejich schopnosti právě těmito činnostmi. I přesto, že v hudebním vnímání dítěte dominuje sluch, je nutné pracovat také se zrakovým orgánem a s pohybovým analyzátozem. Např.: pohyb melodie pomocí znázornění čáry na tabuli či pohybem nahoru a dolů. Takovéto názorné činnosti totiž podporují rozvoj i u dětí s méně rozvinutým hudebním sluchem.

„Základ hudebního vnímání můžeme proto spatřovat v koordinované senzo-motorické činnosti, tvořící podstatu aktivního chování a psychických činností člověka.“⁸

2.3.2 Hudební pozornost

Na kvalitě pozornosti závisí i hudební vnímání. Je třeba neustále mobilizovat psychiku k novým podnětům. Sedlák⁹ v této souvislosti hovoří o orientačně pátracím reflexu, který se u dětí objevuje velmi brzy a tvoří základ pozornosti. Projevuje se manipulací a zkoumáním (tj. vnější motorikou). Je důležité, aby pedagog nabídl dětem takové činnosti, které zaujmou jejich pozornost. Ta je nejprve bezděčná, ale postupně se mění

⁸ SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy 1, Na prvním stupni základní školy*, Praha: SPN, 1988, s. 61.

⁹ SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy 1, Na prvním stupni základní školy*, Praha: SPN, 1988,

v záměrnou. Činnost a výrazové prostředky by měli být přiměřeny věku a schopnostem dětí. Je důležité myslet i na to, že dětská pozornost si žádá časté změny činností, které se odehrávají v krátkých intervalech. Předchází se tak upadání pozornosti a dítě je neustále ve středu dění.

2.3.3 Citlivost sluchového analyzátoru k rozlišování základních vlastností tónu

Abychom mohli rozlišovat základní vlastnosti tónu, je k tomu zapotřebí dostatečné citlivosti sluchového aparátu a schopnost psychiky zpracovávat vnější akustické podněty. Sluchový analyzátor pak přeměňuje akustické vlastnosti tónů (délku, velikost, kmitočet a tvar zvukové vlny) v počítky (délka, síla, výška a barva tónu). Schopnost rozlišení těchto vlastností patří k funkcím hudebního sluchu.

Za základní vlastnost hudebního sluchu je považována citlivost k výšce tónu. Dítě je schopno reagovat na zvuk už ve druhém týdnu života, ale rozlišit výšku tónu dokáže až později. Tuto schopnost je opět třeba systematicky rozvíjet. Jelikož dítě zpočátku nedokáže přesně rozlišit tóny výškově si blízké, je třeba začít od tónů, výškově si co možná nejvzdálenějších. Tyto vzdálenosti pak postupně zmenšovat.

Výzkumy některých autorů (u nás Fr. Lýsek a Fr. Sedlák) dokázaly a sjednotily se na závěru, že většina dětí sice dokáže rozlišit výšku tónu, ale rozdíly jsou individuální a značné. Dle výzkumu anglického hudebního psychologa A. Bentleyho, je většina sedmiletých dětí schopna rozlišit až $\frac{1}{4}$ tónovou vzdálenost. Takováto schopnost je prokázána zvláště u dětí, které hrají na hudební nástroj. Zvláště pak ty, které hrají na hudební nástroje, u kterých se výška tónu musí vytvářet a závisí tedy na sluchu (smyčcové nástroje a některé dechové).

Existuje však také část dětí, pro které je rozlišení menších výškových vzdáleností problémem. Dokáží totiž postihnout jen velké výškové rozdíly. Přesto je jejich sluchový orgán v pořádku.

Citlivost pro témbur (barvu tónu) má značnou spojitost s vnímáním tónové výšky. Tato citlivost se u dětí utváří už s vývojem řeči. Proto je schopno poznat hlas jemu známe osoby, aniž by ji vidělo.

2.3.4 Melodický sluch

Podle Těplova¹⁰ umožňuje melodický sluch, na rozdíl od citlivosti k výšce tónu, vnímat, chápat a poznávat melodie a také je reprodukovat a hodnotit přesnost jejich vokálního provedení. Melodický sluch nám tedy umožňuje vnímat melodickou strukturu a její obsah.

Děti mají při vstupu do školy velmi dobře vyvinutý sluch, přesto však nedokáží rozlišit dvě identické melodie, pokud jsou do nich zakomponována jiná slova. Dejme tomu písně „Skákal pes“ a „Jedna, dvě, Honza jde“. Tato skutečnost však patří do oblasti zkušeností. Pokud je dítě připraveno na skutečnost, že některé písně si mohou být něčím podobné, dokáže s tímto poznatkem pracovat.

2.3.4.1 Hudební představivost

Předpokladem každé hudební činnosti je schopnost hudební představivosti. „Hudební představy jsou psychické kvality, vybavené obrazy tónů, tónových vztahů, hudebně výrazových prostředků, částí i celých hudebních skladeb vnímaných v minulosti.“¹¹ Jsou založeny na vnitřním prožitku subjektu a mohou jím být přepracovány.

Nejlépeším zdrojem představ u dětí mladšího školního věku je píseň. O kvalitě hudebních představ svědčí i čistá intonace. Tu pak také v některých případech ovlivňuje kvalita hlasového orgánu.

2.3.4.2 Pěvecké schopnosti

Jelikož hlasový orgán dítěte není ještě u konce svého vývoje, je důležité s ním zacházet šetrně. Hlasivky dítěte mladšího školního věku jsou menší než u dospělého jedince, stejně tak objem plic a pěvecké dýchání také není ještě zcela rozvinuto. Děti často nedýchají do břišní části, ale pouze do hrudní. Tuto skutečnost si můžeme ověřit, když požádáme děti, aby se rychle nadýchly. Výsledkem je zvednutí ramen, což svědčí o nádechu pouze do hrudní části. Naučit děti dýchat do břišní části není těžké a existuje mnoho cviků, při kterých si děti dokáží představit dechovou vlnu, která zasáhne i část břišní. Pokud však chceme spojit toto dýchání spolu s pěveckou činností, je to úkol poněkud složitější a zabere mnohem delší časový úsek, než děti tyto dovednosti spojí a zvnitřní v trvalý návyk.

¹⁰ TĚPLOV, B. M.: *Psychologie hudebních schopností*, překlad z ruštiny, Praha, 1965.

¹¹ SEDLÁK, F.: *Didaktika hudební výchovy I, Na prvním stupni základní školy*, Praha: SPN, 1988, s. 64.

Také je třeba brát ohledy na hlasový rozsah dítěte. Jak jsem se již zmínila v kapitole 2.1.1 *Vývoj hudebnosti dítěte předškolního věku*, je rozsah hlasu dítěte mladšího školního věku diskutabilní a orientační a je za potřeby spíše sledovat hlasový rozsah jednotlivých žáků, abychom předešli jejich přetížení. Hlasový rozsah těchto dětí se tedy přibližně pohybuje od c1 –c2. Proto by měl pedagog volit takový materiál s ohledem na tuto skutečnost a před každou takovouto pěveckou činností děti náležitě rozezpívat.

Velmi opatrní musíme být zejména v rozezpívání do výšky. Problematikou probouzení hlavového tónu a vyšší hlasové polohy se zabývá Alena Tichá ve své knize *Učíme děti zpívat*¹², kde na stranách 38-44 najdeme praktická cvičení. „Hlas musíme rozvíjet rovnoměrně jak v hloubkách, tak ve výškách. U nezpěváků probudíme vyšší hlasovou polohu probuzením hlavového tónu. Pomohou k tomu „vzletová“ cvičení, při nichž hlas glisandem vystoupí do výšky. Důležitá je síla hlasu – v hloubce zpíváme slabě a lehce a směrem do výšky necháme hlas přirozeně rozeznít. Střídáním hlasových poloh a promyšlenou dynamikou docílíme rozšiřování hlasového rozsahu a jeho zvukovou vyváženost. Hlavový tón se ozve pouze tehdy, je-li hrtan uvolněný: musí být uvolněná čelist a jazyk (jejich měkkost dává hrtanu svobodu shora), zároveň cvičíme ukázněný, prohloubený dech, který hrtan „neznásilňuje“ přemírou vzduchu zdola.“

2.3.4.3 Tonální citění

„Tonální citění (smysl pro tonalitu) se projevuje v hudebních činnostech jako schopnost chápat a prožívat tonalitu, která organizuje tónové vztahy v hudební skladbě.“¹³

Tonální citění se začíná u hudebně aktivních dětí vytvářet již v předškolním věku. Děti, pokud jsou k tomu vedeny, dokáží poznat mimotonální tón ve známé melodii, poznat, zda-li je dokončená, popřípadě ji dokončit, nebo dozpívat 1. stupeň v započaté melodii.

Dítě je také schopno poznat píseň durovou a mollovou. Někteří pedagogové rozvíjí nejdříve durové tonální citění a pak teprve mollové. Dítě je však schopno pojmut tyto dva pojmy najednou, rozlišovat je a pracovat s nimi.

Rozvíjet tonálního citění lze všemi hudebními činnostmi. Patří sem poslech, hra na nástroj, zpěv a hlavně vokální intonace, při které je zapotřebí znát tonální vztahy.

Pro snazší pochopení tonálních vztahů a pro rozvoj hudební představivosti je důležité, aby se děti orientovaly v pohybu melodie. Proto je při zpěvu či jakékoliv jiné činnosti

¹² TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat, Hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*, Praha : Portál, 2005, s. 38.

¹³ SEDLÁK, F. *Didaktika hudební výchovy 1, Na prvním stupni základní školy*, Praha : SPN, 1988, s. 65.

spojené s vnímáním melodie velmi dobré používat pohyby ruky (fonogestika, vyjádření pohybu melodie a tonálních vztahů gestem ruky). Nejprve ukazuje učitel a následně učitelovy pohyby napodobují i děti. Tato činnost napomáhá dětem při orientaci v melodii a následně i ke snazšímu pochopení tonálních vztahů.

2.3.4.4 Hudební paměť

„Hudební paměť je schopnost člověka uchovávat vnímanou hudbu, vybavit si ji a obnovit v původní podobě, popřípadě ji reprodukovat hlasem nebo na hudebním nástroji. Hudební paměť je vlastně rezervoár vjemů, dojmů, prožitků a zkušeností, které byly v minulosti vnímány a zanechaly stopu ve vědomí.“¹⁴

Hudební paměť je považována za základní hudební schopnost, která ovlivňuje hudební vývoj dětí a ostatní hudební schopnosti. Dítě je schopno zapamatovat si drobné rytmické úryvky doprovázené verši, pohyb melodie. To vše za pomoci paměti sluchové, motorické, optické a citové, které je nutno využít při výuce a rozvíjet. Cím více zapojíme u dítěte smysly, tím více prohlubujeme jeho paměť. Proto volíme činnosti atraktivní nebo činnostem standardním dodáme tento nádech jiným zpracováním nebo vhodnou motivací. U dětí mladšího školního věku je o něco více rozvinuta paměť pro rytmus než paměť pro melodii. Je to nejspíš proto, že ještě není ještě úplně dostatečně rozvinuta citlivost pro výšku tónu a práce s rytmem je ve většině případů činností mnohem častější.

2.3.4.5 Rytmické cítění

„Rytmické cítění chápeme jako schopnost lidského jedince vnímat, emocionálně a esteticky prožívat metrum a rytmické vztahy v časově se odvíjejícím hudebním díle a pohybově na ně reagovat.“¹⁵

Rytmické cítění je základní hudební schopnost, projevující se už v raném věku. Je spojena s pohybovou činností. Proto by měla předcházet hudebnímu vývoji dětí, jelikož je pro ně činností přirozenou.

V rozvoji rytmického cítění dítěte bychom měli začít od nejjednodušších a nejpřirozenějších činností. Těmi jsou například pochod, chůze či běh. Těmito činnostmi upevňujeme základní rytmické figury, **metrum**, **rytmus** i **takt**. Děti zde reagují nejprve

¹⁴ SEDLÁK, F.: *Didaktika hudební výchovy 1, Na prvním stupni základní školy*, Praha: SPN, 1988, s. 66.

¹⁵ SEDLÁK, F.: *Didaktika hudební výchovy 1, Na prvním stupni základní školy*, Praha: SPN, 1988, s. 67.

na rytmus samotný a poté na jeho změny. Učitel může tuto činnost provádět nejen na rytmické hudební nástroje, ale může propojit rytmickou činnost i s melodií (hra na klavír, housle, kytaru). Čímž může rozvíjet nejen rytmické cítění, ale i jiné hudební schopnosti, jako jsou hudební sluch, hudební cítění a intelektové schopnosti.

Příklady činností rozvíjejících rytmické cítění a rytmické dovednosti:

- práce se slovem a slovním spojením (má-ma, ma-min-ka, bí-lá kvě-tin-ka), při práci s taktem
- dětskou říkankovou a popěvkovou poezii (je-de vlá-ček je-de, je-de, ve-ze u-hlí ne-do-je-de) při rozvoji rytmických dovedností
- zpěv písní a jejich dramatizaci
- hru na dětské elementární nástroje (ozvučná dřívka, bubínky, chřestítka, činelky, bloky), které tak podstatně oživí práci a děti je upřednostňují. Takováto činnost se jeví pro děti jako velmi poutavá.

2.3.4.6 Harmonické cítění

U dětí na počátku školní docházky a v první třídě, ještě není harmonické cítění rozvinuto. Dokáží sice analyzovat tóny v akordu či souzvuku dvou tónů (opět s ohledem na míru procvičování), ale ještě nedokáží přiřadit k melodii vhodné akordy.

Tyto dovednosti se ale opět dají procvičovat. Budeme-li dětem nabízet množství vhodného materiálu k rozvoji harmonického cítění (poslechový materiál, doprovod na hudební nástroj při zpěvu), můžeme jejich cítění brzy rozvinout.

2.3.4.7 Hudební myšlení

„Jde o procesy analýzy, syntézy a zobecnění, vytváření vztahů mezi hudebně vyjadřovacími prostředky a formotvornými částmi, které provázejí hudební vnímání, reprodukci i hudebně tvořivou činnost a zajišťují postup k myšlenkovým operacím.“¹⁶

Hudební myšlení dovoluje dítěti pracovat s tím, co dříve poznalo a prožilo. To vše se pak ukládá do jeho vědomí. Tyto procesy jsou založené na představách a fantazii.

Hudební myšlení umožňuje dítěti poznávat nové skutečnosti, pracovat s hudebním materiálem, aplikovat, srovnávat, třídit a vyvozovat nové poznatky v hudebním vědění.

¹⁶ SEDLÁK, F.: *Didaktika hudební výchovy 1. Na prvním stupni základní školy*, 2. vydání, Praha : SPN, 1988, s. 70.

Je tedy důležité nabízet dětem všechny činnosti, ve kterých může tyto procesy uplatnit. Opět s ohledem k jeho věku a schopnostem.

2.3.5 Dětská tvořivost

Za hlavní rysy tvořivosti jsou považovány spontánnost, relativní novost a původnost. U dětí se projevuje jako vyjádření jejich vnitřního ladění, poznání a myšlení na základě hudebních prostředků, které si děti osvojily při práci s hudbou a při hudebních činnostech.

Děti při tvořivých činnostech přetvářejí hudební materiál, v tvoří varianty na základě dříve vnímané hudby a pokoušejí se a hledají vlastní elementární výraz.

Je důležité, aby učitel dítě hudebně ovlivňoval, posiloval a formoval jeho hudební představy a směřoval ho k pochopení hudebních zákonitostí. Dítě nejprve improvizuje spontánně a svobodně, poté se snaží přiblížit zákonitostem hudební logiky.

Hana Váňová¹⁷ ve své publikaci uvádí hlediska dětských tvořivých projevů a jejich vývojové etapy:

1. Míra řízenosti

- tvořivost bez znalostí logiky hudební řeči
- orientace v základních hudebních zákonech
- uvědomělá tvořivost na základě hudebně výrazových a formotvorných prostředků

2. Míra originality

- nápodoba modelů
- přetváření známých hudebních materiálů
- relativně původní řešení tvořivých úkolů

3. Míra samostatnosti

- opora o učitelovo vedení
- kolektivní tvoření
- individuální tvoření

¹⁷ VÁŇOVÁ, H. – PECHÁČEK, S. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*, Praha : Karolinum, 2001, ISBN 80-246-0365-9.

3 Nástin programu RVP

3.1 Vymezení rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program je: „Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.“¹⁸ Toto opatření nabylo své účinnosti ke dni 1. září 2005 a schváleno bylo tehdejší ministryní JUDr. Petrou Buzkovou, v. r.

Systém kurikulárních dokumentů má dvě úrovně – **státní a školní**. Do úrovně státní patří tzv. Národní program vzdělávání (jímž je vymežováno počáteční vzdělávání jako celek) a rámcové vzdělávací programy (rámce vzdělávání pro jednotlivé etapy). Úroveň školní pojímá školní vzdělávací programy. Ten si každá škola vytváří sama.

Rámcový vzdělávací program klade důraz na klíčové kompetence a samozřejmě na jejich provázanost s obsahem vzdělávání. Klade důraz na jejich praktičnost v životě jedince i společnosti. Stanovuje jakousi úroveň vzdělání absolventů v jednotlivých etapách vzdělávání a v neposlední řadě také odpovědnost pedagoga za výsledky vzdělávání.

3.1.1 Principy RVP pro základní vzdělávání jsou :

- Návaznost jednotlivých vzdělávacích etap
- Vymezuje vše, co je důležité v základním vzdělávání
- Upřesňuje úroveň, které by měli žáci dosáhnout v uplatňování klíčových kompetencí
- Vymezuje obsah vzdělávání, očekávané výstupy a také učivo
- Upřednostňuje komplexní přístup při realizování vzdělávacího obsahu, propojování a odlišnost metod a forem výuky

¹⁸ www.rvp.cz

- Klade důraz na individualitu žáka a na jeho vzdělávací potřeby

Tento dokument je otevřený s možností inovace v průběhu jeho využití dle potřeb společnosti a zkušeností pedagogů.

3.1.2 Tendence ve vzdělávání:

- důraz na vzdělávací potřeby a možnosti žáků
- variabilita v organizaci a individualizaci výuky
- příznivé emocionální, pracovní a sociální klima
- průběžné hodnocení žáků (slovní hodnocení)
- spolupráce žáků
- spolupráce škola – rodina

3.2 Charakteristika základního vzdělávání

V tomto bodě je vymezena a právnicky upřesněna povinnost školní docházky, organizace školního vzdělávání, hodnocení výsledků vzdělávání, získání stupně vzdělání a ukončení základního vzdělávání.

3.3 Pojetí a cíle základního vzdělávání (1. stupeň):

Umožňuje přechod žáků z předškolního vzdělávání a rodinné péče do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání ve škole. Vede a motivuje je k učení a to metodami, jako je objevování, poznání, tvoření a řešení. Mělo by jim poskytovat tvůrčí prostředí, ve kterém se mohou uplatnit všichni žáci. Důraz se klade na přátelské pracovní prostředí, ve kterém má každý žák právo zažít úspěch, nebát se chyb a pracovat s nimi. Hodnocení žáků by mělo být motivující a pozitivně laděné.

3.4 Cíle základního vzdělávání:

Základní vzdělávání by mělo žáky připravit na budoucí život. Na situace blízké životu a na schopnost jejich řešení, to vše s citlivým přístupem vzhledem k jejich věku. Spolupracovat s ostatními, komunikovat, tvořivě myslet a logicky uvažovat, osvojit si různé strategie učení s předpokladem využití v budoucím životě, vést děti k zodpovědnosti za své činy, ke svobodě názoru a také k jeho obhájení, k schopnostem uplatnit svá práva a naplňování svých povinností, rozvoj citlivého přístupu k lidem i přírodě, ochrana a zodpovědnost za své zdraví, tolerance a ohleduplnost nejen k lidem, ale také k rozdílným kulturám, žít ve společnosti, rozvíjet svoje schopnosti a uplatňovat je v životě.

3.5 Klíčové kompetence

Jde o soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj a řádné uplatnění člena společnosti. Na základě klíčových kompetencí by měl být žák schopen kvalitního a úspěšného života, vzdělávat se a posilovat funkci občanské společnosti.

Osvojování kompetencí je dlouhodobý proces a provází člověka celý jeho život. Měly by žákovi pomoci efektivně řešit situace, komunikovat, spolupracovat a být ohleduplným. Jsou nezbytnou součástí vyučovacího procesu.

⇒ Kompetence k učení

Tato kompetence by měla žáka naučit volit správné metody a strategie učení (plánovat a organizovat svou práci). Pomoci mu získat touhu po celoživotním vzdělávání, vyhledávat informace, které ho budou obohacovat a jsou důležité pro jeho práci. Dále získat všeobecný přehled o dění kolem něj, kriticky myslet, utvářet si vlastní názor a zdolávat strategicky překážky.

⇒ Kompetence k řešení problémů

Měla by žákovi pomoci rozpoznat a pochopit problém, nejen co se týče školy, ale také mimo ni (rodina, přátelé), zamýšlet se nad příčinou a umět si poradit s vhodným řešením. Pracovat se zkušeností a nenechat se odradit případným nezdarem. Své počínání umět vysvětlit a také vhodně obhájit.

⇒ Kompetence komunikativní

Žák by měl umět vyjádřit a formulovat své myšlenky logicky, výstižně a souvisle, nejen v mluveném, ale také v písemné formě. Naslouchat názorům druhých, vést dialog, zapojit se do diskuse. Tyto komunikativní dovednosti vhodně využít při navazování kontaktů.

⇒ Kompetence sociální a personální

Naučit se spolupracovat v týmu nejen spolu se svými spolužáky, ale i s pedagogy, vytvářet a respektovat pravidla a přijímat roli ve skupině. Stará se o pozitivní klima ve skupině, je aktivní a přispívá k dobrým mezilidským vztahům. Dále chápe spolupráci s ostatními, respektuje názory druhých a dokáže je přijímat a oceňovat. Pozitivně přistupuje sám k sobě a dokáže vhodně využít svých předností a zkušeností ve prospěch skupiny.

⇒ Kompetence občanské

Respektuje názor druhých a váží a uvědomuje si jejich hodnot. Umí se vcítit do druhého a také se za něj postavit. Nemá rád násilí a útlak a snaží se proti němu bojovat. Uvědomuje si nejen svá práva, ale i své povinnosti nejen vůči sobě, ale i ostatním. Je schopen vhodně se zachovat v krizových situacích i v situacích ohrožující život. Váží si dědictví naší kultury a také kultury jiných národů. Obohacuje svůj život a zapojuje se do kulturního dění. Uvědomuje si důležitost ochrany prostředí a chrání jej.

⇒ Kompetence pracovní

Zná bezpečnostní pravidla při práci, plní své závazky a povinnosti a umí se adaptovat na změnu pracovních podmínek. Umí hodnotit význam pracovních výsledků. Užívá svých znalostí, dovedností a zkušeností a je ochoten dále se vzdělávat. Rozvíjí podnikatelské myšlení a uvědomuje si nejen jeho výhody, ale i rizika.

3.6 Vzdělávací oblasti

V tomto bodě jsou vymezeny jednotlivé vzdělávací oblasti charakteristikou vzdělávací oblasti, kde je charakterizován význam, obsah a návaznost vzdělávací oblasti mezi 1. a 2. stupněm základního vzdělávání. Dále cílové zaměření jednotlivých vzdělávacích oblastí a praktické propojení s klíčovými kompetencemi.

V jednotlivých vzdělávacích oblastech je vymezeno, čím by měl žák disponovat na konci určitého období.

Škola má zde možnost rozčlenit či rozpracovat obsah vzdělávacích oborů do vyučovacích předmětů a doplnit je dle potřeb k co nejefektivnějšímu směřování ke klíčovým kompetencím.

Vzdělávací oblasti:

Jazyk a jazyková komunikace (*Český jazyk a literatura, Cizí jazyk*), Matematika a její aplikace (*Matematika a její aplikace*), Informační a komunikační technologie (*Informační a komunikační technologie*), Člověk a jeho svět (*Člověk a jeho svět*), Člověk a společnost (*Dějepis, Výchova k občanství*), Člověk a příroda (*Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis*), Člověk a zdraví (*Výchova ke zdraví, Tělesná výchova*), Člověk a svět práce (*Člověk a svět práce*) a Umění a kultura (*hudební výchova, Výtvarná výchova*).

3.7 Vzdělávací obor Hudební výchova

3.7.1 Požadavky rámcového vzdělávacího programu

Jedním z cílů této diplomové práce je naplnit požadavky, které předkládá Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. V praktické části, jejíž součástí je zrealizovaný hudební projekt, si kladu za cíl naplnit požadavky učiva hudební výchovy a samozřejmě také očekávaných výstupů žáka pro první období na prvním stupni ZŠ.

3.7.2 Hudební výchova (vzdělávací obsah vzdělávacího oboru)

Hudební výchova vede žáka prostřednictvím *vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových a poslechových činností* k porozumění hudebnímu umění, k aktivnímu vnímání hudby a zpěvu a jejich využívání jako svébytného prostředku komunikace. V etapě základního vzdělávání se tyto hudební činnosti stávají v rovině produkce, recepce a reflexe *obsahovými doménami* hudební výchovy.

Hudební činnosti jako činnosti vzájemně se propojující, ovlivňující a doplňující rozvíjejí ve svém komplexu celkovou osobnost žáka, především však vedou k rozvoji jeho hudebnosti – jeho hudebních schopností, jež se následně projevují individuálními hudebními dovednostmi – sluchovými, rytmickými, pěveckými, intonačními, instrumentálními, hudebně pohybovými, hudebně tvořivými a poslechovými.

Prostřednictvím těchto činností žák může uplatnit svůj individuální hlasový potenciál při sólovém, skupinovém i sborovém zpěvu, své individuální instrumentální dovednosti při souborové hře a doprovodu zpěvního projevu, své pohybové dovednosti při tanci a pohybovém doprovodu hudby a v neposlední řadě je mu dána příležitost „interpretovat“ hudbu podle svého individuálního zájmu a zaměření.

Obsahem *Vokálních činností* je práce s hlasem, při níž dochází ke kultivaci pěveckého i mluvního projevu v souvislosti s uplatňováním a posilováním správných pěveckých návyků.

Obsahem *Instrumentálních činností* je hra na hudební nástroje a jejich využití při hudební reprodukci i produkci.

Obsahem *Hudebně pohybových činností* je ztvárnění hudby a reagování na ni pomocí pohybu, tance a gest.

Obsahem *Poslechových činností* je aktivní vnímání (percepce) znějící hudby, při níž žák poznává hudbu ve všech jejích žánrových, stylových i funkčních podobách, učí se hudbu analyzovat a interpretovat.¹⁹

3.7.3 Očekávané výstupy – 1. období

Žák

- zpívá na základě svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase
- rytmizuje a melodizuje jednoduché texty, improvizuje v rámci nejjednodušších hudebních forem
- využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře
- reaguje pohybem na znějící hudbu, pohybem vyjadřuje metrum, tempo, dynamiku, směr melodie
- rozlišuje jednotlivé kvality tónů, rozpozná výrazné tempové a dynamické změny v proudu znějící hudby

¹⁹ www.rvp.cz

- rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje, odliší hudbu vokální, instrumentální a vokálně instrumentální

Učivo:

Vokální činnosti

- **pěvecký a mluvní projev** – pěvecké dovednosti (dýchání, výslovnost, nasazení a tvorba tónu, dynamicky odlišený zpěv), hlasová hygiena, rozšiřování hlasového rozsahu
- **hudební rytmus** – realizace písní ve 2/4, 3/4 a 4/4 taktu
- **dvojhlas a vícehlas** – prodleva, kánon, lidový dvojhlas apod.
- **intonace, vokální improvizace** – diatonické postupy v durových a mollových tóninách (V., III. a I. stupeň, volné nástupy VIII. a spodního V. stupně apod.), hudební hry (ozvěna, otázka – odpověď apod.)
- **záznam vokální hudby** – zachycení melodie písně pomocí jednoduchého grafického vyjádření (např. linky), nota jako grafický znak pro tón, zápis rytmu jednoduché písně, notový zápis jako opora při realizaci písně

Instrumentální činnosti

- **hra na hudební nástroje** – reprodukce motivů, témat, jednoduchých skladbiček pomocí jednoduchých hudebních nástrojů z Orffova instrumentáře, zobcových fléten, keyboardů apod.
- **rytmizace, melodizace a stylizace, hudební improvizace** – tvorba předeher, meziher a doher s využitím tónového materiálu písně, hudební doprovod (akcentace těžké doby v rytmickém doprovodu, ostinato, prodleva), hudební hry (ozvěna, otázka odpověď), jednoduchá písňová forma (a – b)
- **záznam instrumentální melodie** – čtení a zápis rytmického schématu jednoduchého motivku či tématu instrumentální skladby, využití notačních programů

Hudebně pohybové činnosti

- **taktování, pohybový doprovod znějící hudby** – dvoudobý, třídobý a čtyřdobý takt, taneční hry se zpěvem, jednoduché lidové tance

- **pohybové vyjádření hudby a reakce na změny v proudu znějící hudby** – pantomima a pohybová pantomima s využitím tanečních kroků
- **orientace v prostoru** – utváření pohybové paměti, reprodukce pohybů prováděných při tanci či pohybových hrách

Poslechové činnosti

- **kvality tónů** – délka, síla, barva, výška
- **vztahy mezi tóny** – souzvuk, akord
- **hudební výrazové prostředky a hudební prvky s výrazným sémantickým nábojem** – rytmus, melodie, harmonie, barva, kontrast a gradace, pohyb melodie (melodie vzestupná a sestupná), zvukomalba, metrické, rytmické, dynamické, harmonické změny v hudebním proudu
- **hudba vokální, instrumentální, vokálně instrumentální, lidský hlas a hudební nástroj**
- **hudební styly a žánry** – hudba taneční, pochodová, ukolébavka apod.
- **hudební formy** – malá písňová forma, velká písňová forma, rondo, variace
- **interpretace hudby** – slovní vyjádření (jaká je to hudba a proč je taková)²⁰

²⁰ www.rvp.cz

4 Celoroční plán

Tento celoroční plán jsem vytvořila v průběhu své několikaleté práce s dětmi v Bambini di Praga. V posledních letech jsem se inspirovala Rámcovým vzdělávacím programem pro Základní vzdělávání a učebním plánem vytvořeným PaedDr. Alenou Tichou, Ph.D. Jelikož je můj původní plán zaměřen na hudební výchovu nadaných dětí, provedla jsem několik změn tak, aby vyhovoval požadavkům Rámcového vzdělávacího programu pro 1. třídu základní školy.

Jelikož je můj původní plán zaměřen na hudební výchovu nadaných dětí, provedla jsem několik změn tak, aby vyhovoval i požadavkům Rámcového vzdělávacího programu pro 1. třídu základní školy.

Plán je dělen do čtyř částí dle ročních období. Propojuji zde hudební činnosti (rozvíjející jednotlivé hudební dovednosti), enviromentální výchovu (seznámení s přírodními jevy a zákonitostmi) a práci s kompetencemi.

Při práci s dětmi se snažím obměňovat činnosti a úkoly tak, aby byly pro děti poutavé a každou lekcí přinášely něco nového (obměna hudebního materiálu, stupňování nároků atp.). Mým hlavním úkolem v přípravném oddělení Bambini di Praga, je děti hudebně a pěvecky rozvinout a to prostřednictvím poslechových, pěveckých, instrumentálních a hudebně pohybových aktivit. Při těchto činnostech motivuji děti k aktivnímu přístupu při osvojování nových hudebních dovedností a poznatků. V průběhu jednotlivých hodin přizpůsobuji náročnost jednotlivých hudebních činností bezprostředním reakcím dětí. To sebou přináší značnou variabilitu v přístupu k jednotlivým činnostem. Každé setkání je svým způsobem jedinečné a neopakovatelné. Některé činnosti a úkoly, které uvádím v následující stati společně s jejich organizací, nemohou vyčerpávajícím způsobem popsat veškeré nuance, k nimž při konkrétní práci s dětmi dochází. Postihují však základní principy mého přístupu k řešení jednotlivých didaktických úkolů.

4.1 Podzim (září, říjen, listopad)

Cíle:

- dítě pozná rozdíl mezi tónem a zvukem
- dokáže zaznamenat pohyb melodie (pohybem těla či ruky)
- rozlišuje výšku tónu
- orientuje se ve vlastnostech tónu (výška, síla, délka, barva)
- reaguje na změnu tempa (např.: pohybem)
- vytleská jednoduché rytmické struktury ve 2/4 a 4/4 taktu (dvojtaktí)
- umí pojmenovat a dle sluchu poznat hudební nástroje z Orffova instrumentáře
- dbá na správné držení nástrojů
- doprovází jednoduchou píseň (rytmický a jednoduchý melodický doprovod)
- má povědomí o pojmech: notová osnova, taktová čára, houslový klíč, noty a pomlky (osminová, čtvrt'ová, půlová), dynamika (forte, piano), takt 2/4 a 4/4
- užívá rytmických slabik
- melodizuje slova a jednoduchá slovní spojení (5 – 6 – 3)
- užívá při zpěvu správné pěvecké návyky
- zpívá unisono jednoduché lidové a umělé písně
- spolupráce v kolektivu (kompetence pracovní, sociální a personální)
- zájem o poznání (kompetence k učení)

4.1.1 Vokální činnosti

Správné pěvecké návyky

Držení těla při zpěvu - mírný stoj rozkročný na celých plochách chodidel. Stojíme rovně, ale uvolněně. Ramena nezvedáme, jsou uvolněná a ruce volně visí podél těla. Hlava v prodloužení těla.

Sed na židli - sedíme na kraji židle, chodidla mírně rozkročená a opřená o zem. Záda rovná, hlava v prodloužení těla. Ramena volná, ruce leží pohodlně v klíně.

Sed na patách – kolena mírně od sebe, záda rovná, hlava v prodloužení těla, ruce leží volně v klíně.

Dýchání – naučit děti správně dýchat při zpěvu je dlouhodobý úkol, při kterém jsou zapotřebí různá motivační dechová cvičení. Děti se při zpěvu nadechují pouze do horní části hrudníku a nepoužívají spodní část plic.

Tvorba tónu – před samotným zpěvem zařazujeme cvičení, která navozují hlavový tón, měkký hlasový začátek, rozezní rezonanci hlavy a odstraňují přechod.

Výslovnost – je důležitá pro správné tvoření tónu. Pokud děti špatně vyslovují, je jejich tón většinou slabý a ztrácí svou jasnou barvu. Proto dbáme na to, aby děti při zpěvu otvíraly ústa a artikulovaly. Děti mají někdy pocit, že artikuluji dostatečně. Proto můžeme zařadit **artikulaci před zrcadlem**, kde si dítě uvědomí, jakou intenzitu musí vynaložit, aby bylo i samo se sebou spokojené. Pro děti je tato činnost zábavná a motivační.

Nejčastěji děti zpívají se strnulou čelistí. Proto volíme různá artikulační přípravná cvičení. Alena Tichá ve své publikaci²¹ uvádí veliké množství různých motivačních cvičení, které pomáhají dětem užívat správné pěvecké návyky.

Zpěv jednoduché lidové a umělé písně – pro děti v 1. třídě volíme repertoár s menším tónovým rozsahem. Zpočátku školního roku v rozsahu šesti tónu, později rozsah zvyšujeme dle možností dětí.

Náměty:

Ivánku náš

Auto (V. Bláha, M. Veselý)

Pod naším okýnkem

Hřej sluníčko hřej

Kotě a sluníčko (V. Bláha, M. Veselý)

Žabka (I. Hurník)

Nestarej se ženo má

Listopad, listopad

Vlaštovičko let'

²¹ TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, 1. vydání, Praha: Portál, 2005.

Další náměty :

Kulínská, B. – Kulínský, B. *Ovčáci a čtveráci*, Praha: Multisonic, 1990.

Eben, P. *Lidové písně a koledy*, Praha: Panton, 1991.

Hradecký, E. *Písničky pro nejmenší*, Praha: Supraphon, 1990.

Stojan, J. *Malička su 1, 2*, Přerov: Jasto, 1996.

Melodizace slov, slovních spojení – 5-3, 5-6-5-3

Začínáme nejprve **5. a 3. stupněm**, nejlépe v hodnotách čtvrtových, následně přidáváme hodnoty osminové a opakované tóny. Používáme vizuální pomůcky (ruka znázorňuje výšku tónu, fonogestika, notový materiál). Melodizujeme slova či krátká slovní spojení.

Hodnoty čtvrtové:

- auto jede, auto troubí, zvonek zvoní, budík tiká, svíčka svítí, kolo jede, slunce září, kočka mňouká atd.

Hodnoty osminové a opakované tóny:

- jitrnice, železnice, televize, rukavice, kopretina, koloběžka atd.

Kombinace:

- o televize hraje, rukavice hřeje, sluníčko svítí, harmonika hraje, žába poskakuje atd.

Můžeme také **melodizovat věty** (otázka, odpověď), kdy se učitel ptá na nějakou skutečnost a dítě odpovídá.

Např.:

Učitel: Jak se jmenuješ? Žák: Jmenuji se Bertík.

Učitel: Co jsi měl dnes k snídani? Žák: Měl jsem chleba se sýrem.

Říkadlo:

Houpy, houpy,
kočka snědla kroupy.
Kot'ata se hněvala,
že jim taky nedala.

Přidáváme **6. stupeň**. Opět používáme vizuální pomůcky (ruka znázorňuje výšku tónu, fonogestika, notový materiál). Melodizujeme slova, slovní spojení, věty (otázka odpověď) a říkadla:

Zlatá brána otevřena,
zlatým klíčem odemčena.
Kdo do ní vejde,
tomu hlava sejde.

Pekař peče housky,
uždibuje kousky.
Pekařka mu pomáhá,
uždibují oba dva.

4.1.2 Instrumentální činnosti

Práce s hudebními nástroji - pokud začínáme pracovat s hudebními nástroji, je důležité aby je děti uměly pojmenovat, správně je ovládat a také je poznat dle sluchu. Pro tuto činnost volím hru (inspirace J. Kotůlková), která se jmenuje „**Království hudebních nástrojů**“.

Tato hra splňuje hned několik úkolů zároveň. Děti se naučí :

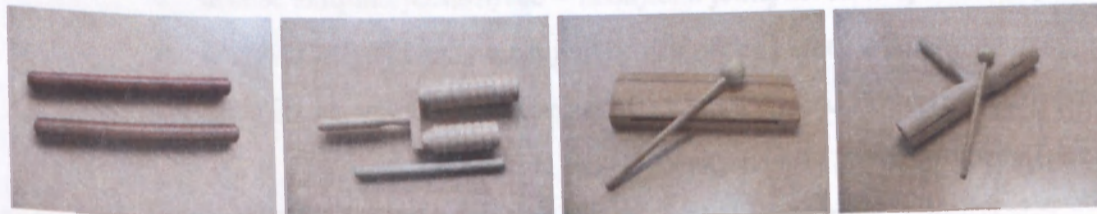
- pojmenovat hudební nástroje
- správně je ovládat
- poznat je dle sluchu
- zařadit je do skupiny

Při hře je dobré děti často střídat, aby tak nevznikaly nenaplněné potřeby dětí zahrát si na nějaký nástroj, nebo mít možnost nástroj poznat.

Organizace hry:

- nástroje rozdělím do tří skupin (království):

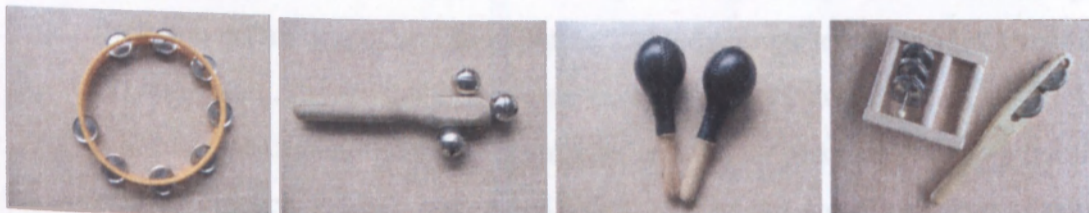
a) Království krátce znějících nástrojů – ozvučná dřívka, drhlo, dřevěný blok, dřevěné rourkové bubínky

b) Království dlouze znějících nástrojů – prstové činelky, činel, triangel, zvonek, rámový bubínek, zvonkohra, metalofon, xylofon,

c) **Království chřestivých nástrojů** – tamburína, rolničky, rumbakoule, pandeiro

- každou skupinu nástrojů přikryji šátkem
 - rozdělím děti do tří skupin a přiřadím ke královstvím
 - děti si sednou ke království, ale nesmějí se podívat
 - postupně společně odkrýváme království
 - pojmenováváme nástroje, ukazujeme si, jak se drží a jak se na ně hraje
 - hra na nástroje ve vlastním království
 - návštěva sousedního království (děti si zde zkouší hru na ostatní nástroje)
- Úkol – „Poznej dle sluchu nástroje“ (lze provádět ve skupinách i samostatně).
- určí se skupina/jednotlivec – hádající a jednotlivec/skupina – hrající
 - hádající se otočí zády a hrající vybírá nástroj který zazní
 - hádající má/mají poznat, nejprve: do kterého království nástroj patří
jaký nástroj zazněl – název (později)
 - hrající má za úkol dbát na správné ovládnání nástroje

Rytmická ozvěna - rytmické celky zpočátku obsahují jednoduché kombinace not a pomlk osminových a čtvrt'ových. Můžeme postupně zařazovat i notu půlovou (pomlka půlová je zatím pro děti ve 2/4 taktu velikou prodlevou). Takto však učiníme, pokud jsme si jisti, že děti zvládají bezchybně vytleskávat kombinace čtvrt'ových a osminových not a pomlk.

Děti opakují hru na nástroje rytmický model, který hraje učitel.

Doprovod jednoduché písně

Rytmický – nejjednodušším doprovodem písně je pro děti tzv. doprovod v rytmu písně. To znamená, že dítě hraje ve stejném rytmu, ve kterém zpívá. Proto mu nečiní doprovod žádná potíže. Zní tedy pouze jedna rytmická vrstva. Při této písni „Muzikantská“ můžeme zařadit rytmický doprovod až na 3., 4., 7. a 8. takt. Používáme nástroje, které jsou uvedeny v písničce (rámový bubínek, prstové činelky, zvonek a ozvučná dřívka). Písničku lze doprovázet i hrou na tělo.

Muzikantská

Mírně *P. Jistel*

1. My jsme ma - lí mu - zi - kan - ti, bum, bum, bum,
za - hra - je - me na bu - bi - nek, bum, bum, bum.

2. My jsme malí muzikanti, dzin, dzin, dzin, 3. My jsme malí muzikanti, cink, cink, cink,
zahrajeme na činely, dzin, dzin, dzin. zahrajeme na zvoneček, cink, cink, cink.

4. My jsme malí muzikanti, t'uk, t'uk, t'uk,
zahrajeme na hůlečky, t'uk, t'uk, t'uk.

Melodický

průprava:

- Šplhání ruky po paličce - chytíme do každé ruky paličku, co možná nejnižší a snažíme se po ní vyšplhat až k hlavičce (procvičujeme úchop paličky).
- Masáž paličkami - děti sedí za sebou a paličkami si poklepávají na záda (děti předávají sílu úderů, jakou cítí na svých zádech – tím je možné usměrnit intenzitu úderů některých žáků).
- Jak zpívá voda - děti lehce přejíždí paličkami po zvonkohře a vytvářejí glissando v pianissimu.

Současně při hře na melodický hudební nástroj, v tomto případě zvonkohru je dobré použít notového materiálu. Dítě si tak spojí obrazovou formu noty se sluchovou činností, což mu pomáhá při intonaci. Nejprve pracujeme se 3. a 5. stupněm, posléze přidáváme dle možností dětí 6. stupeň. Podobně jako u melodizace. Silnější efekt má, pokud učíme děti souběžně hru na nástroj i intonaci.

5 - 3 - pracujeme s jednoduchými dětskými říkadly/popěvkami:

Houpy, houpy, kočka snědla kroupy

Hou, hou, krávy jdou

5 - 6 - 3 - opět pracujeme s dětskými říkadly a popěvkami:

Zlatá brána otevřena

Pekař peče housky

4.1.3 Hudebně pohybové činnosti

Chůze, běh – tuto činnost zařazujeme v počátečních hodinách. Děti se pohybují dle pravidelných a stejnoměrných rytmických úderů. Tempo chůze a běhu by mělo být výrazně odlišeno.

Vnímání hodnot a podhodnot - kombinace rytmu hodnot čtvrt'ových a osminových (kráčím, kráčím – ta-ta ta-ta; poskakují, poskakují ti-ti-ti-ti-, ti- ti-ti- ti). Tato hudebně pohybová činnost a rytmické slabiky napomáhají při pochopení rozdílu mezi těmito hodnotami.

Rytmická ozvěna - (dvojtaktí ve 2/4 taktu) – rytmické celky zpočátku obsahují jednoduché kombinace not a pomlky osminových a čtvrtových, postupně přidáváme i notu půlovou.

Hra na tělo – nejprve začínáme od jednoduchých kombinací dvou různých pohybů (např.: tleskání – plácání do stehen, tleskání – luskání, pleskání do stehen – dupání, atd.), postupně přidáváme další pohyby (dle dovedností žáků).

Pohyb melodie

Pohyb ruky – již od počátku se snažíme dětem při poslechových či vokálních činnostech ukázat pohyb melodie rukou. Děti nejprve sledují pohyby učitele a následně se k němu přidávají a pohyby napodobují do té doby, než jsou samy schopny melodii pohybem ruky naznačit.

Pohyby těla - zpočátku se snažíme volit takový materiál, který jasně naznačuje pohyb melodie stoupavé či klesavé. Vždy se snažíme přirovnat pohyby nějaké činnosti.

Náměty:

melodie stoupavá - vzlet ptáčka, motýlka; východ slunce; roste strom atd.

melodie klesavá – padání lístku, peříčka; slétnutí ptáčka z větve, motýlka ke květině; západ slunce atd.

Příklady písniček na pohyb melodie:

nahoru: Kačátka se batolí

Kočka leze dírou

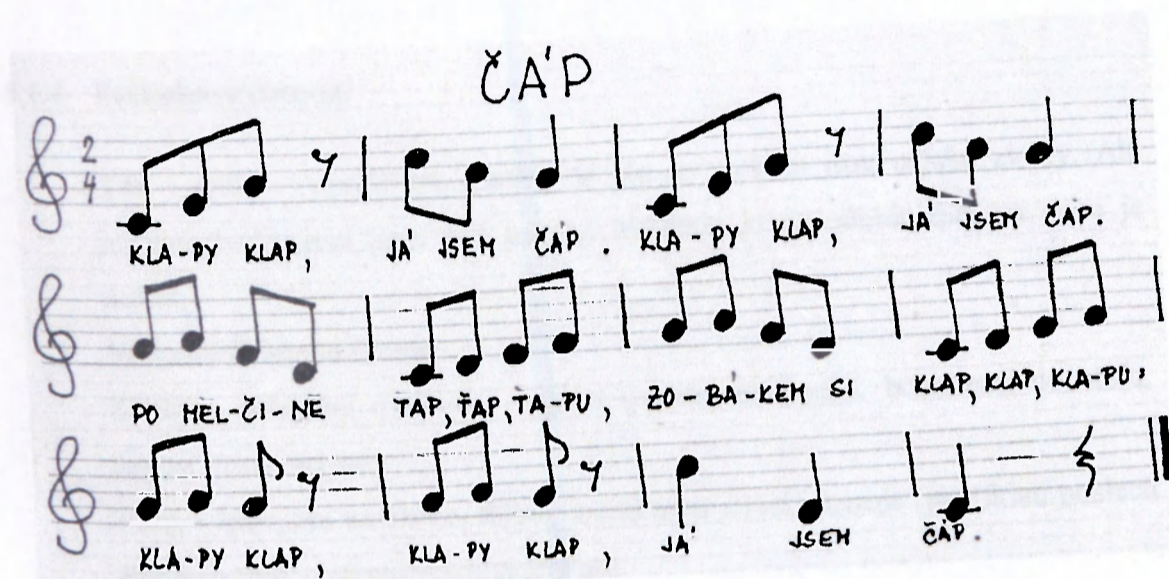
dolů: Kočka leze dolů

Listopad

Změna tempa – hrajeme na rytmický či melodický hudební nástroj v různém tempu. Děti reagují předem smluveným pohybem:

- pomalé tempo – chůze medvěda, slona, skákání žáby atd.
- mírné tempo – pochod vojáků, kolébání kačenky, našlapování kočky atd.
- svižné tempo – běh psa, mravenečka, kuřátka atd.

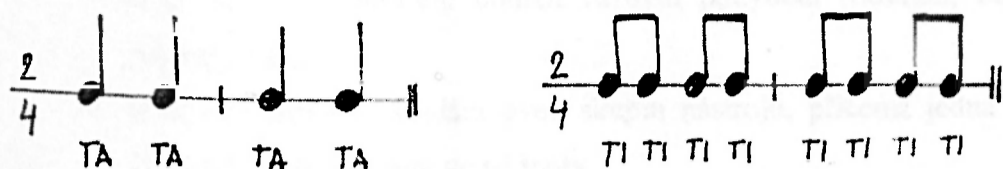
Hudebně pohybové a taneční hry – napomáhají rozvoji rytmického citění, pohybu melodie (píseň „Čáp“), vyjádření výšky tónů (píseň „Čáp“), vyjádření charakteru hudby, vlastností tónů a prostředků hudby.
 Námět: písnička „Čáp“ - pohyb melodie, vyjádření výšky tónu.

Klapy, klap,	- nártý, boky, ramena
já jsem čáp.	- ruce nad hlavu s otočkou
Po mělčině ťap, ťap, ťapu,	- našlapování jako čáp
Zobákem si klap, klap, klapu,	- pohyb rukou – čapí zobák
Klapy, klap, klapy, klap,	- taktéž
Já jsem čáp.	- ruce nad hlavu, na holeně, nártý

Rytmické slabiky – při poznávání hodnot not a pomlk je důležité začínat od těch, které jsou dětem nejpřirozenější. Jsou jimi nota čtvrtěová a osminová. Rytmické slabiky napomáhají dětem rozlišit délkové vztahy mezi jednotlivými tóny. Děti tak nemusí počítat a nepletou se při rytmizaci. Při práci s dětmi využívám Kodályho metodu rytmických slabik.

4.1.4 Poslechové činnosti

Tón – zvuk – vysvětlíme dětem, že vše co slyšíme jsou nějaké zvuky. Ale některé zvuky jsou jiné, než ostatní. Můžeme je napodobit zpěvem nebo je zahrát.

Následně dětem ukážeme:

Zvuky - zašustění pytlíkem, vrznutí dveřmi, zaklepání, bouchnutí do stolu, dupání, tlesknutí atd.

Tóny - zpěv, hra na klavír, flétnu, zvonkohru a jiné nástroje (například poslech z přehrávače), cinknutí skleničkami atd.

Poté mohou děti zavřít oči a hádat, co je zvuk a co tón. Nejeftivnější je, když mohou děti nejen hádat, ale i samy vytvářet tóny nebo zvuky.

Pohyb melodie – jak jsem již uvedla, je dobré volit nejprve takový materiál, kde melodie jasně stoupá či klesá. Pak můžeme zařadit i opakované tóny.

Výška tónu – dětem můžeme například zaspívat píseň nejprve na jednom tónu, následně její původní znění a společně tak vyvodit, že některé tóny jsou vyšší a některé nižší. Poté můžeme s dětmi zpívat jednoduché písně a ukazovat polohu tónů v prostoru. Děti ukazují s námi.

Pro lepší znázornění můžeme umisťovat výšku tónu na tělo.

- Např.:*
- 1. stupeň – nárty
 - 3. stupeň – boky
 - 5. stupeň – ramena

Délka – podobně můžeme vysvětlit dětem na jednoduché písničce i délku tónů.

Dobré je opět tento poznatek znázorňovat:

- pohybem – kráčím, poskakují

- hrou na tělo – odlišení hodnot různým pohybem (tleskání, dupání, pleskání atd.)
- hrou na nástroje – střídání dvou skupin nástrojů, přičemž jedna hraje čtvrt'ové a druhá osminové hodnoty.
- rytmickými slabikami

Barva – zeptáme se dětí, jak je možné, že poznáme, když na nás volá maminka, tatínek, sestřička atd. Poté jim vysvětlíme, že každý hlas je jiný, že má svoji barvu. Stejně tak, jako hudební nástroje.

Můžeme zařadit hru, kdy jednomu z dětí zavážeme oči a ono se snaží poznat, kdo z dětí na něj promlouvá. Totéž děláme i s hrou na nástroje.

Síla – vzpomeňte si děti, jak nahlas někdy mluví maminka nebo tatínek když se na vás zlobí a jak si třeba spolu povídáte. Nebo když si pustíte televizi příliš nahlas a pak ji zeslabíte. Někdy mluvíme nahlas a někdy zase potichu. Stejně tak i nástroje. Někdy hrají slabě, někdy silně (viz. dynamika).

Sílu můžeme dětem přiblížit různými činnostmi:

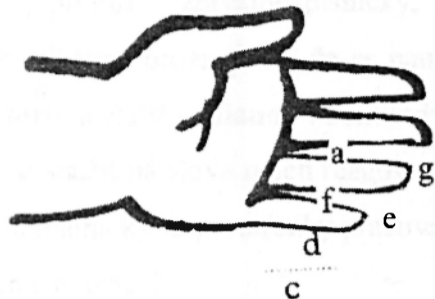
- tleskání: silně – slabě
- chůze: dupání – našlapování
- přednes říkadla: silně slabě
- zpěv: silně – slabě
- hra na nástroje atd.

4.1.5 Hudební teorie

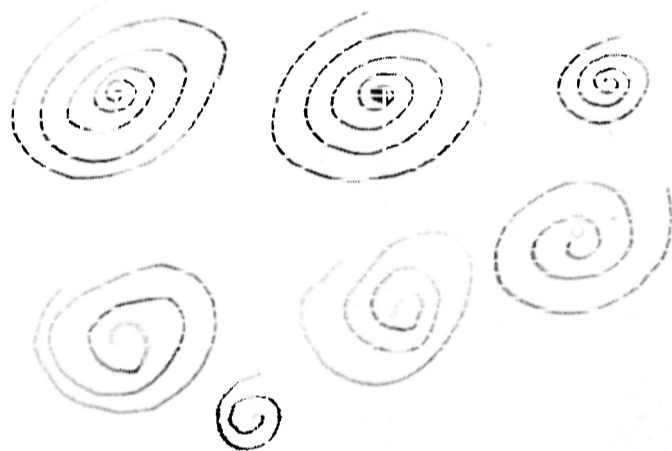
Noty a pomlky (osminová, čtvrt'ová, půlová, celá) – jak jsem již uvedla, je pro děti přirozenější začínat od hodnot not osminových a čtvrt'ových.

Čtvrt'ové noty jsou jako vojáci, kteří pochodují, kráčí. Osminové, jsou malé, mají ocásek, praporek a pořád si jen poskakují.

Notová osnova – jedna z nejlepších pomůcek, jak si zapamatovat počet linek a mezer v notové osnově je ruka. Upozorníme děti, že noty píšeme nejen do notové osnovy, ale také nad ni, pod ni, a že máme také pomocné linky.

Houslový klíč – můžeme použít motivaci, že každá písnička či skladba se otevírá klíčem. Máme jich více, ale my zatím budeme používat houslový klíč, neboli G-klíč. Naučíme ho děti psát.

Taktová čára – píšeme ji do každého notového zápisu. Taktová čára odděluje noty a rozděluje je do pokojíčků po dvou, třech i více dobách.

Děti pojem znají, ale jeho význam pochopí teprve při pochopení pojmu takt.

Takt 2/4 a 3/4 – děti učíme písňe a říkadla ve různých taktech a při tom dbáme na důraz na první dobu. Teprve pak jsou děti schopné pochopit zákonitosti taktu.

Ve dvoudobém taktu můžeme např.: kulhat – napadáme na první dobu, nebo ji odlišíme jiným pohybem při hře na tělo.

Ve třídobém taktu můžeme vyjádřit přízvučnou dobu tlesknutím a ostatní dvě plesknutím do stehen, každou rukou zvlášť.

Děti učíme také taktovat.

Dynamika (forte, piano) – zpíváme písničky, nebo odříkáváme říkadla buď hlasitě nebo slabě. Dětem prozradíme, že se naučíme dvě italská slovíčka a to slovíčka silně – **forte** a slabě – **piano**. Velmi rády tuto skutečnost přijmou (umí italsky) a budou se snažit na slova nejen reagovat, ale také je používat. Dále pak budeme s těmito dynamickými prostředky pracovat i v rámci jedné písně, říkadla či v poslechových činnostech.

4.2 Zima (prosinec, leden, únor)

Cíle:

- dokáže zaznamenat pohyb melodie (pohybem těla, ruky či grafickým zápisem)
- rozlišuje výšku tónu
- orientuje se ve vlastnostech tónu (výška, síla, délka, barva)
- vytleská jednoduché rytmické struktury ve 2/4, 3/4 a 4/4 taktu
- umí pojmenovat a dle sluchu poznat hudební nástroje z Orffova instrumentáře a některé hudební nástroje (klavír, flétna, housle, kontrabas, kytara, trubka, buben)
- dbá na správné držení nástrojů
- doprovodí jednoduchou píseň (rytmické, melodické ostinato a jednoduchý melodický doprovod)
- má povědomí o pojmech: notová osnova, taktová čára, houslový klíč, noty a pomlky (osminová, čtvrt'ová, půlová, celá), dynamika (forte, mezzoforte, piano), takt 2/4, 3/4 a 4/4 takt
- užívá rytmických slabik, vytváří rytmické struktury
- užívá při zpěvu správné pěvecké návyky
- zpívá unisono jednoduché lidové a umělé písně
- melodizuje slova, slovní spojení, jednoduché věty (5 – 6 – 3 – 2 - 1)
- spolupráce v kolektivu (kompetence pracovní, sociální a personální)
- zájem o poznání (kompetence k učení)

4.2.1 Vokální činnosti

Zpěv jednoduché lidové a umělé písně – tónový rozsah písni směřujeme výš (cca 8 tónů). Záleží však na možnostech hlasu dětí. Proto můžeme písně s tímto rozsahem zařadit dříve, nebo naopak později.

Stále dbáme při zpěvu u dětí na správné pěvecké návyky. Šetrně, pomocí vhodných hlasových cvičení, rozšiřujeme hlasový rozsah. Rovnoměrně rozezpíváváme děti jak do vyšších, tak do nižších poloh. Dbáme na správnou artikulaci, dýchání a tvorbu hlavového tónu.

Jelikož se blíží zima a sní spojené svátky vánoční, zařazujeme především písně se zimní tematikou, mikulášské a vánoční koledy.

Písničky se zimní tematikou:

Bude zima, bude mráz

Veselá sanice

Koledy:

Dej Bůh štěstí tomu domu

Půjdem spolu do Betléma

Jak jsi krásné neviňátko

Stojí vrba košatá

Nesem vám noviny

Štěstí zdraví, pokoj svatý

Pastouškové vstávejte

Tedy poženem

Pásli ovce valaši

Melodizace slov, slovních spojení (5-6-3-2-1) – postupně rozšiřujeme o melodizaci na 1. a 2. stupni. Používáme notový záznam a fonogestiku.

Píseň: To je zlaté psvícení

4.2.2 Instrumentální činnosti

Práce s hudebními nástroji – stále procvičujeme rytmický doprovod a melodický doprovod jednoduchých písní (zmelodizovaná dětská říkadla). Postupně přidáváme 1. a 2. stupeň (záleží na schopnostech a dovednostech dětí) a hodnotu půlovou (notu i pomlku), popřípadě i hodnotu celou.

Vždy dbáme na to, aby byly nově poznávané hodnoty procvičovány pomocí rytmických slabik, deklamace slov, vět, říkadel a pohybových činností.

Rytmická ozvěna – stále zařazujeme do výuky. Postupně zařazujeme hodnotu půlovou (notu i pomlku), popřípadě i celou (notu i pomlku). Opět začínáme od jednoduchých variací těchto hodnot.

Doprovod jednoduché písně – postupně zařazujeme i jednoduchý ostinativní rytmus. Nejjednodušší je pro děti doprovod v kvintách, vždy na 1. dobu. Předcházet ale musí opět příprava.

Deklamace:

- slov: ma - mi – neč – ka, tá – ta atd

- říkanek: Na zah – rád – ce pod jab – lo – ní

Rytmický – snažíme se o jednoduché rytmičné ostinato. Využíváme k němu vyšší hodnoty not (půlová, celá), jelikož je pro děti jednodušší (těžká doba). Abychom docílili u dětí jistoty v rytmu, užíváme při ostinativním doprovodu rytmičných slabik či deklamaci slov.

Melodický – podobné je to i u melodického ostinatu. Průpravou nám byla rytmičace slov a slovních spojení, kterou nyní můžeme využít i při melodickém ostinatu.

Procvičujeme melodický doprovod jednoduché písně:

To je zlaté psvícení

Ukázka melodického a rytmičkého doprovodu písně:

STOJÍ VRBA KOŠATA'

STO - JÍ VR - BA KO - ŠA - TA', HEJ, HEJ, KO - LE - DA, NA NI KO - ZA RO - HA - TA', HEJ, HEJ, KO - LE - DA.

ZVONKOHRA

TAHVRIŇA

ROLNÍČKY

DRY. ŽŮVKA

4.2.3 Hudebně pohybové činnosti

Chůze, běh – stále zařazujeme mezi činnosti nebo na počátku hodiny.

Těžká doba – u dětí rozvíjíme cit pro metrum (1. doba v taktu). Opět užíváme deklamace slov či říkadel a pohybových činností (hra na tělo).

Deklamace:

2/4 Houpy, houpy, kočka snědla kroupy.

3/4 Jedeme do prahy, vezeme komáry.

4/4 Pojed' mámo, pojed' s námi, za chvíli jsme za horami.

Pohybové činnosti:

2/4 kulhání

3/4 tlesk – plesk – plesk (do steh)

Rytmická ozvěna – hra na tělo - pokud děti zvládají opakovat po učiteli bez chyby, můžeme děti nechat improvizovat a tvořit. Volíme však nejprve jednodušší kombinace dvou pohybů, pak mohou děti kombinovat i více pohybů.

Pohyb melodie – vyjádření pohybu melodie zařazujeme stále, ale postupně volíme těžší a těžší melodické postupy.

Pohyb ruky – pohyby ruky měníme postupně ve fonogestiku. Pohybujeme se zatím maximálně od 1. do 6. stupně.

Pohyby těla – zařazujeme další stupně (1. - 6.), které opět můžeme umisťovat na tělo:

1. stupeň - nártý
2. stupeň – holeně
3. stupeň – kolena
4. stupeň – stehna
5. stupeň – ramena
6. stupeň – hlava

4.2.4 Poslechové činnosti

Pohyb melodie – stále procvičujeme při pohybových činnostech. Zařazujeme grafický zápis tónů (pomocí smluvené grafické značky), které jsou výš, níž nebo se opakují.

Vyšší – nižší tóny – děti si mohou lehnout na koberec a poslouchat tóny, které hraje učitel. Pokud je tón výš než předchozí, zvednou ruce a nohy, pokud je níž, zůstávají nohy a ruce na zemi.

Délka, barva, síla – stále procvičujeme tyto vlastnosti tónů a zařazujeme je do výuky. Posloucháme nejen hudební nástroje, ale také lidské hlasy, štěkání psů atp.

Poznávání hudebních nástrojů – dětem pouštíme různé ukázky hudebních nástrojů. Na konci tohoto období by děti měly poznat dle sluchu: klavír, buben, housle, flétnu, kytaru, trubku, kontrabas.

Můžeme zařadit i poslech Janáčkovy Lišky Bystroušky v animovaném filmovém zpracování. Pro děti je poutavý především příběh, ale dokáží vnímat i melodii a používané nástroje.

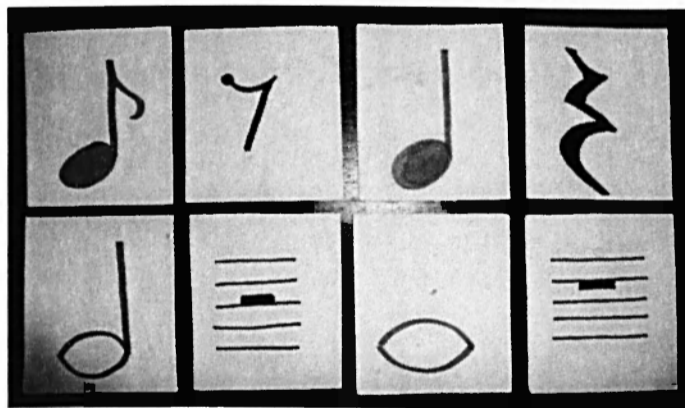
4.2.5 Hudební teorie

noty a pomlky (osminová, čtvrt'ová, půlová, celá) – procvičujeme znalosti not a jejich pomlk. Používáme rytmické slabiky a jejich délku vyjadřujeme pohybem či deklamací slov, slovních spojení či říkadel.

Pro ověření znalosti not a pomlk využívám hru na hledání not a pomlk. Děti mohou hledat buď jen jednu hodnotu (notu a pomlku) mezi různými nebo si najít od každé hodnoty jednu pomlku a notu.

Organizace:

- o po třídě rozmístím kartičky s notami a pomlkami obrázkem dolů
- o děti mají za úkol hledat dle zadání
- o pokud kartička, kterou si prohlédnou, nepotřebují, otočí ji zpět obrázkem na zem
- o kdo má zadaný počet kartiček, sedá si na koberec, židli atd.

Takt 2/4, 3/4 a 4/4 – dětem nejlépe objasníme podstatu taktu na rytmickém materiálu. Ukážeme dětem, jak vypadají jednotlivé takty (píšeme hodnoty čtvrt'ové) a vyvodíme, čím se liší. Následně můžeme ukázat i takty s hodnotami

osminovými. S dětmi se společně dobereme k názoru, že horní číslice značí počet dob (ne not, což dokážeme na osminových hodnotách) a spodní 4 nám určuje čtvrtovou hodnotu. Dále procvičujeme při deklamaci a výše uvedených pohybových činnostech.

Dynamika (forte, mezzoforte, piano) – dětem přidáme do slovníčku italských názvosloví i pojem mezzoforte. Vysvětlíme dětem, co tento pojem znamená a procvičujeme ho na říkadlech, zpěvu a pohybových činnostech:

hra na tělo – **p** - mnutí rukou, **mf** – tleskání, **f** - dupání

chůze - **p** – našlapování, **mf** – chůze, **f** - dupání

4.3 Jaro (březen, duben, květen)

Cíle:

- dokáže zaznamenat pohyb melodie (pohybem těla, ruky, grafickým zápisem)
- rozlišuje výšku tónu
- orientuje se ve vlastnostech tónu (výška, síla, délka, barva)
- vytleská a samostatně vytváří jednoduché rytmické struktury ve 2/4, 3/4 a 4/4 taktu
- umí pojmenovat a dle sluchu poznat hudební nástroje z Orffova instrumentáře a některé hudební nástroje (klavír, flétna, housle, kontrabas, kytara, trubka, buben)
- dbá na správné držení nástrojů
- doprovodí jednoduchou píseň (rytmické, melodické ostinato a jednoduchý melodický doprovod)
- má povědomí o pojmech: notová osnova, taktová čára, houslový klíč, noty a pomlky (osminová, čtvrtá, půlová, celá), dynamika (forte, mezzoforte, piano, crescendo, decrescendo), takt 2/4, 3/4 a 4/4 takt
- užívá rytmických slabik, vytváří rytmické struktury
- užívá při zpěvu správné pěvecké návyky
- zpívá unisono jednoduché lidové a umělé písně
- melodizuje slova, slovní spojení, jednoduché věty (5 – 6 - 4 – 3 – 2 - 1)
- intonuje v rozsahu c₁ – a₁
- zvládne volný nástup 1. a 5. stupně
- spolupráce v kolektivu (kompetence pracovní, sociální a personální)
- zájem o poznání (kompetence k učení)

4.3.1 Vokální činnosti

Intonace - pokud už děti znají noty c₁ – a₂, můžeme začít pracovat na intonačních dovednostech.

- diatonické postupy – tóny stoupají a klesají
- opakované tóny – při intonaci opakujeme některé výšky tónů
- volné nástupy – opíráme vždy o známou píseň
 1. stupeň – Kočka leze dírou
 5. stupeň – To je zlaté posvícení

Melodizace – na počátku tohoto období přidáváme 4. stupeň. Nyní máme ucelenou řadu šesti tónů se kterými můžeme efektivně pracovat při jakýchkoliv vokálních, instrumentálních, pohybových, poslechových a hudebně teoretických činnostech.

Pro nácvik používáme písně v šestitónovém prostoru, které děti znají ze mateřských škol a prvního čtvrtletí nebo říkadla (v tomto období se hodí melodizace velikonočních koled)

Zajíčková koleda

Josef Kožíšek

Hody, hody doprovody,
já jsem malý zajíček,
utíkal jsem podle vody,
nesl košík vajíček.

Potkala mě koroptvička,
chtěla jedno červené,
že mi dá lán jetelíčka
a já říkal: Ne, ne, ne.

Na dvorečku za potokem
mám já strýčka králíčka,
tomu nosím každým rokem,
malovaná vajíčka.

Hody, hody, doprovody,
já jsem malý zajíček,
dojdu-li tam bez nehody,
dám mu kopu vajíček.

Malý koledníček

Já jsem malý koledníček, tetičko
přišel jsem si pro červený
vajíčko.

Pro vajíčko červený,
pro koláč bílý,
jsem-li já vám, tetičko,
koledníček milý?

Velikonoční zajíci

Josef Brukner

Cestou kolem vesnice,
potkal jsem tři zajíce.
Hodil jsem je do košíka,
vypili mi hrnek mlíka,
hodil jsem je do džbánu,
vypili mi smetanu,
hodil jsem je do komína,
vypili mi soudek vína,
hodil jsem je do ohníčka,
snesli mi tu tři vajíčka.
Červeno-modro-zelená,
zaječím fousem barvená.

Velikonoční pro holky

Kropenatá slepička
snesla bílá vajíčka,
obarvím je, vymaluji,
všechny chlapce podaruji,
pentličky si nastřihám,
na pomlázku jim je dám.

Paní mámo

Panimámo zlatičká, darujte nám
vajíčka,
nedáte-li vajíčka, uteče vám
slepička
do horního rybníčka
a z rybníčka do louže
kdo jí odtud pomůže?

Zpěv písní – zpíváme písně v rozsahu oktávy. Před každým počátkem zpěvu děti náležitě rozezpíváme do poloh, ve kterých se bude melodie pohybovat.

Zařazujeme písně s tematikou jara:

Májová (E. Strašek, V. Čtvrtek)

Vosa a bodlák (I. Loudová, V. Fischer)

Štěňátka (J. Kříčka, A. Kutinová)

Jarní (L. Burgas, B. Malíková)

Šídlo (J. Válek, V. Čtvrtek)

Čarodějnice (K. Hába, B. Kratochvíl)

Máminy oči (V. Kalabis, J. V. Svoboda)

4.3.2 Instrumentální činnosti

Rytmická ozvěna – pokud děti dobře zvládají rytmickou ozvěnu a nepletou se, můžeme začít s tvořivou rytmizací dětí. Pracujeme s dvojtaktím nejprve ve 2/4 taktu. Děti mají většinu rytmických úryvků zažito, tudíž netvoří, ale vybavují si. To je ale pro nás znamením rozvinuté rytmické představivosti a paměti.

Práce s hudebními nástroji – procvičujeme melodické i rytmické ostinativní doprovody a jejich náročnost postupně zvyšujeme. Snažíme se zařazovat i hodnoty čtvrt'ové, popřípadě osminové. Musíme však dbát na to, abychom děti příliš nezatěžovali náročnými doprovody.

Rytmický – v tomto období se hodí rytmický doprovod velikonočních koled a říkanek s tematikou jara (viz. melodizace).

Melodický- děti již pracují i se 4. stupněm, proto zařazujeme melodický doprovod jednoduchých písní v šestitónovém rozsahu.

5 – 4 – 3 - Kolo, kolo mlýnský

Ententýky dva špalíky

5 – 4 – 3 – 2 – 1 Sedí liška pod dubem

Kočka leze dolů

Maličká su

4.3.3 Hudebně pohybové činnosti

Tanec – zařazujeme taneční dramatizaci lidových a umělých písní ve všech taktech. S dětmi nacvičujeme pohyby rukou i elementární taneční kroky (poskok, přísun atp.).

Šidlo

J. Válek, V. Čtvrtek

Šilo šidlo košiličku	ruce se houpou ze strany na stranu
pro zelenou mušku,	otočka
Ušilo ji za chvíličku,	ruce se houpou ze strany na stranu
zapomnělo stužku.	otočka
Hodili ji do potoka,	děti se sbíhají do hloučku
odnesla ji voda.	naznačují bublání vody
Košiličko bez pentličky,	dvěma kroky a pohyby rukou
nebude tě škoda.	se vrací zpět na své místo.

4.3.4 Poslechové činnosti

Pohyb melodie – dítě by mělo dokázat naznačit pohyb melodie pohybem těla, ruky či grafickým zápisem. Můžeme zařadit výtvarné činnosti spojené s vyjádřením pohybu melodie.

Výšku tónu – stále procvičujeme citlivost pro výšku tónu, zařazujeme různé pohybové a instrumentální činnosti. Zkoušíme identifikovat diatonické postupy či terciové chody a nástupy 1. a 5. stupně.

Hra na zvonkohru:

Organizace:

- na podlahu rozložíme do řady 7 paliček vedle sebe (vzdálených cca 15cm), čímž vytvoříme šest mezer. Každá mezera znázorňuje jeden stupeň.

- učitel či dítě hraje na zvonkohru a jedno z dětí skáče do mezírek dle toho, jaký stupeň slyší.

Činnost můžeme obměnit: zahraj, co skočím.

Výška, síla, délka, barva

- umí pojmenovat a dle sluchu poznat hudební nástroje z Orffova instrumentáře a některé hudební nástroje (klavír, flétna, housle, kontrabas, kytara, trubka, buben).

4.3.5 Hudební teorie

Noty a pomlky (osminová, čtvrt'ová, půlová, celá) – dítě už bezpečně pozná jmenované hodnoty. Na slovech a rytmických slabikách procvičujeme jednotlivé hodnoty.

Náměty her:

Najdi co nejvíce slov/kartiček – dítě dostane kartičku s jedním taktem a snaží se najít příslušné obrázky.

Která slova patří k taktu? – na tabuli jsou 4 různé takty a několik slov. Dítě k nim má přiřadit slova.

Dynamika (forte, mezzoforte, piano, crescendo, decrescendo) – dítě už zná základní dynamické pojmy, proto můžeme přistoupit k novým pojmům crescendo a decrescendo.

Tuto dovednost nacvičujeme při zpěvu, deklamaci říkadel i při poslechu hudby.

4.4 Léto (červen)

Cíle:

- dítě pozná rozdíl mezi tónem a zvukem
- reaguje na změnu tempa (pohybem, instrumentální či vokální činností)
- dokáže zaznamenat pohyb melodie (pohybem těla, ruky, grafickým zápisem)
- rozlišuje výšku tónu
- orientuje se ve vlastnostech tónu (výška, síla, délka, barva)
- vytleská a samostatně vytváří jednoduché rytmické struktury ve 2/4, 3/4 a 4/4 taktu
- umí pojmenovat a dle sluchu poznat hudební nástroje z Orffova instrumentáře a některé hudební nástroje (klavír, flétna, housle, kontrabas, kytara, trubka, buben)
- dbá na správné držení nástrojů
- doprovodí jednoduchou píseň (rytmické, melodické ostinato a jednoduchý melodický doprovod)
- má povědomí o pojmech: notová osnova, taktová čára, houslový klíč, noty a pomlky (osminová, čtvrt'ová, půlová, celá), dynamika (forte, mezzoforte, piano, crescendo, decrescendo), takt 2/4, 3/4 a 4/4 takt
- užívá rytmických slabik, vytváří rytmické struktury
- užívá při zpěvu správné pěvecké návyky
- zpívá unisono jednoduché lidové a umělé písně
- melodizuje slova, slovní spojení, jednoduché věty (5 – 6 - 4 – 3 – 2 - 1)
- intonuje v rozsahu c₁ – a₁
- zvládne volný nástup 1. a 5. stupně
- spolupráce v kolektivu (kompetence pracovní, sociální a personální)
- zájem o poznání (kompetence k učení)

4.4.1 Vokální činnosti

Intonace – dítě by se mělo pohybovat šestitónovým prostorem a být schopno volného nástupu 1. a 5. stupně s intonační oporou. Tyto vědomosti procvičujeme při intonaci známých jednoduchých lidových a umělých písní.

Dětem můžeme zadávat intonační úkoly:

Zazpívej úryvek písně a poznej, která z písní se v něm skrývá.

- dítě má před sebou úryvek známé písně, jejíž melodii musí nejprve pomocí intonace zazpívat a následně poznat

Melodizace - na konci školního roku můžeme zařadit tvořivé aktivity. Zásadou je, aby dítě mělo dostatečně rozšířený repertoár písní, na jejichž základě v tomto období tvoří (počátky tvořivé činnosti), a aby byly dostatečně vyvinuty intonační a poslechové schopnosti.

Náměty tvořivé práce:

- a) dítě melodizuje krátké říkadlo (2- 4 verše)
 - činnost provádí samostatně
 - činnost provádějí děti ve skupinách
- b) dítě vymýšlí krátkou báseň (2 – 4 verše) a doplňuje ho vlastní melodií
 - činnost provádí samostatně
 - činnost provádějí děti ve skupinách

Zpěv – věnujeme se zpěvu písní nejen s tematikou léta (prázdniny, den dětí), ale také stále zařazujeme tematiku jara. Věnujeme se opakování písní a tvořivé činnosti. Ověřujeme, jak si dítě osvojilo správné pěvecké návyky a hodnotíme jejich práci.

4.4.2 Instrumentální činnosti – podobně jako při tvořivé melodizaci postupujeme i při instrumentálních aktivitách. Děti mohou nejen vymýšlet vlastní písně a reprodukovat je pomocí elementárních hudebních nástrojů, ale také vymýšlet k jejich dílům doprovod. Tyto činnosti jsou z hlediska chápání všech pojmů a hudebních zákonitostí nejefektivnější. Dítě nejen materiál přijímá, ale také jej vytváří.

4.4.3 Hudebně pohybové činnosti – při těchto aktivitách postupujeme identicky, jako v předchozích instrumentálních a vokálních činnostech. Děti už mají zkušenosti s některými elementárními tanečními kroky a pohyby, na jejichž základě jsou

schopny vymýšlet vlastní taneční variace. Takovéto tvořivé činnosti jsou pro děti velmi poutavé a přínosné.

Náměty pro tvořivou pohybovou činnost dětí:

- a) Písnička ztratila svůj taneček a je smutná, protože si ní nikdo nechce zatancovat a ani zaspívat. Je to písnička veselá, ale brzy by nám mohla zesmutnět. Pojdme jí pomoci najít nový taneček (kolektivní činnost)
- b) Pojdme si udělat ples. Každá dvojice si vylosuje jednu písničku a vymyslí k ní taneček. Pak si písničku společně zaspíváme a dvojice nám k tomu zatančí. Děti vytvářejí nové tanečky ve dvojicích.

4.4.4 Poslechové činnosti – jelikož je toto období velmi krátké a blíží se období prázdnin, věnujeme ho návštěvě hudebních představení (Liška Bystrouška, Pět a vlk, výchovné koncerty pro děti), práci s hudebním materiálem a jeho rozboru na základě vědomostí, které děti získaly během školního roku či rozvoji případných nedostatků, které se na konci školního roku projeví.

4.4.5 Hudební teorie – věnujeme se především opakování vědomostí a znalostí, které děti získaly v průběhu školního roku.

Procvičujeme znalosti pojmů:

- notová osnova
- houslový klíč
- takt, taktová čára
- nota – osminová, čtvrt'ová, půlová, celá
- pomlka - osminová, čtvrt'ová, půlová, celá
- řadu tónů od c₁ po a₁
- crescendo, decrescendo
- piano, mezzoforte, forte
- takty – 2/4, 3/4 a 4/4

Znalost těchto pojmů a především porozumění jejich významu ověřujeme při hudebních aktivitách (poslechovými, vokálními, hudebně pohybovými a instrumentálními).

5 Projekt „Broučci“

5.1 Cíle projektu

Cílem projektu je na příkladu z říše broučků motivovat děti k činnostem, v nichž budou rozvíjeny základní hudební schopnosti (rytmické cítění, hudební představivost, rozlišování znění melodie v kontrastních výškových polohách, pohybové reakce na vnímané hudební jevy, spojení teoretických poznatků s praktickými činnostmi) a kompetencemi (k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní).

Projekt broučci si klade za cíl ověřit si na vzorku dětí z první třídy jakými schopnostmi a dovednostmi disponují. Zda-li rozumí učivu a dokáží jej aplikovat při hudebních činnostech. Všechny uvedené cíle jsou zvládnutelné pro průměrně nadaného žáka první třídy, proto předpokládám, že budou zvládnutelné i pro kolektiv dětí v této třídě.

Nyní se pokusím nastínit strukturu a obsah projektu „Broučci“.

5.2 Konkrétní výstupy projektu

- dítě je motivováno pro činnost
- naslouchá a rozumí textu
- pozná některé hudební nástroje vizuálně i poslechem
- vyjadřuje pohyb melodie pohybem těla a gesty
- reaguje pohybem na změnu tempa
- registruje rozdíl mezi délkou noty osminové a čtvrt'ové, reaguje pohybem a hrou na tělo a Orffovy elementární hudební nástroje
- vytleská rytmické struktury ve 2/4 taktu
- správně drží a ovládá Orffovy elementární hudební nástroje
- užívá správné pěvecké návyky
- správně artikuluje a intonuje
- práce s kompetencemi: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní

5.3 Organizace projektu

Projekt byl realizován v Základní škole Petřiny - sever (Na Okraji 305, 162 00, Praha 6), v lednu 2009. Skupinu tvořilo 12 dětí první třídy. V průběhu týdne se

uskutečnila čtyři sezení, v nichž došlo k ověření metodického postupu rozvrženého do osmi částí. Při každém sezení byla probírána dvě témata.

Celý projekt se odehrával ve třídě, jejíž součástí byl relaxační koutek s kobercem. Sem byly situovány všechny činnosti. Dostatečný prostor umožnil volný pohyb dětí i možnost pohodlně ležet při naslouchání a vnímání.

5.4 Struktura projektu

Jednotlivé části projektu jsou tematicky ucelené a sledují konkrétní didaktické cíle:

1. Moucha a vosy (motivační část A) – vzájemné seznámení s dětmi, motivace prostřednictvím modelů mouchy a vosy, příprava na téma projektu. Uplatnění kompetence komunikativní, sociální a personální.
2. Cvrček a mravenci (motivační část B) – motivace hudebně motivovanou veršovanou pohádkou o cvrčkovi a rozhovor s dětmi o přátelství, vztazích, přírodních zákonitostech ve světě živočichů (aplikace do lidského života), poslech a nácvik písně „Cvrček“. Uplatnění kompetence sociální a personální.
3. Zmatek na bále (hudební nástroje) – prezentace některých hudebních nástrojů, poslech, manipulace s nimi (znázornění hry pantomimou), hra: každý hudebník si hledá svůj nástroj, následné přirovnání vzhledu a vlastností nástroje k charakteristice jednotlivých broučků. Uplatnění kompetence pracovní, komunikativní, sociální a personální.
4. Co lítá a co leze (pohyb melodie) – pohybová reakce dětí na melodie, které improvizuje učitel hrou na flétnu, rozlišování umístění melodie v tónovém prostoru (létající a lezoucí broučci).
5. Co běhá a co chodí (hudebně pohybové činnosti v reakci na proměny tempa - chůze, běh), co kráčí a co poskakuje (dle rozlišování délky not – základní pulsace ve čtvrt'ových hodnotách, podložená slovy „kráčím, kráčím“, a dělení počítací doby na podhodnoty, tj. osminové noty, které jsou podloženy textem „poskakují poskakují). Činnosti dětí podpořeny vizuální pomůckou a hrou na tamburínu a dřívka.
6. Brouček nemotora (hudebně pohybová a instrumentální činnost) – pohybové ztvárnění textu říkadla „Leze, leze brouk“.

7. Šifra paní broučkové (délka not osminových a čtvrtových) – rytmický záznam říkadla „Leze, leze brouk“ a následný rytmický doprovod na elementární hudební nástroje dle textu říkadla.
8. Když cvrčka bolí v krčku (průpravná hlasová a intonační cvičení intonační) – navození hlavového tónu, odstranění mluvozpěvu, nácvik písně „Cvrček“.

5.5 Popis a realizace projektu

5.5.1 První sezení

Téma : a) Moucha a vosa

b) Cvrček a mravenci

Moucha a vosa

Cíl: motivace dětí

přátelské klima v komunikaci učitel – žák, žák - učitel

Organizace: děti a učitel sedí v kruhu na koberci

seznámení s učitelem, mouchou a vosou

rozdání jmenovek

otázky směřující k tématu projektu

Pomůcky: model mouchy a vosy v nadživotní velikosti

lepící štítky se jmény dětí

Námětem mého projektu byla veršovaná pohádka „Cvrček a mravenci“ (verše J. Z. Novák, ilustrace V. Kubišta), která vypráví o cvrčkovi, který díky své nedbalosti a přílišné radosti ze života málem umřel hladu. Pohádka má také hudební námět, který se dá velmi dobře propojit s předměty jako je prvouka a práce s kompetencemi.

Nejprve jsem se dětem představila, poprosila je, aby si šly sednout na koberec, kde uděláme kroužek a budeme si povídat.

Seznámení s učitelem, mouchou a vosou:

Motivace probíhala formou hádanky. Přinesla jsem s sebou „dvě kamarádky“ (model mouchy a vosy v nadživotní velikosti). „Určitě je děti znáte. Moje kamarádky máte doma. V létě vám poletují po pokojíčku, sedají na hračky, nebo se topí v čaji. Ráno vás budí, sedí vám na nose a bzučí u ucha. Už víte?“ „Moucha, moucha je to!“, křičí na mě děti. „Správně!“, vytahuji z kapsy model mouchy. „A mám ještě jednu, ta vás zase obtěžuje na koupališti, nebo u stánku se zmrzlinou, na kterou vletí, zaboří se do ní a nemůže odletět, protože je přilepená. Má krásnou barvu, ale když se rozhodne bránit se, máte zkažený

den.“ „Včela, vosa!“ křičí děti jeden přes druhého. „Vosa správně!“, a z druhé kapsy vytahují model vosy. Dětem se kamarádky líbí a protože jsou jimi nadšené, posílám je v kruhu s dovoláním, že se s mouchou a včelou mohou pomazlit.

Toto je pro děti velmi důležité. Jelikož realizují potřebu si hračku prohlédnout, něco jí povědět a poznat ji. Po té se opět dokáží soustředit na další práci.

Rozdání jmenovek:

Pro snazší komunikaci s dětmi jsem před začátkem hodiny s pomocí paní učitelky vytvořila lepící jmenovky, které jsem nyní dětem zábavnou formou rozdala. „Mne a moje kamarádky už znáte. Je na čase, abychom také poznaly my vás. Mám tady lepící papírky s vašimi jmény, ale nevím které jméno komu z vás patří. Takže budu hádat. Mohu u každého z vás dvakrát? Když neuhodnu, prozradíte mi vaše jména?“ „Ano, ano!“, volaly na mě děti. Začala jsem hádat a skoro nikdy jsem neuhodla. Po chvíli jsem pro zpestření dávala holčičkám chlapecká jména a naopak. Děti to velmi pobavilo. Tímto se mi podařilo navodit přátelskou atmosféru ve třídě, děti s napětím očekávaly, co bude dál.

Otázky směřující k tématu projektu:

Na závěr motivační části jsem se dětí zeptala: „Napověděly jsme vám – já, moje kamarádky vosa a moucha, na co si dnes budeme hrát?“ Děti odpovídaly: „Na vosu a na mouchu“, ale když jsem řekla, že ne tak úplně, začaly bádat: „Na broučky!“

Po této motivaci jsem přistoupila ke čtení pohádky. Děti napínavě poslouchaly.

Zhodnocení činnosti:

Z reakce dětí se domnívám, že tato seznamovací a motivační část byla natolik poutavá, že zklidnila ve třídě počáteční napětí z mé, pro děti neznámé, osoby. Nadále uvolnila atmosféru, díky zábavné prezentaci, a motivovala děti k další činnosti. Tudíž mohu usoudit, že zde byly cíle splněny.

Cvrček a mravenci

- Cíl:** dítě naslouchá a rozumí textu
chápe obsah děje
improvizuje pohyby v navozených situacích
- Organizace:** poslech - děti sedí v kruhu na koberci
tvořivé pohyby dětí - v prostoru na koberci
rozhovor (rozbor textu)
- Pomůcky:** Kubašta, V. – Novák, J. Z. *Cvrček a mravenci*. Praha : Knižní klub. ISBN: 978-80-242-1822-9
zobcová flétna

Cvrček a mravenci

*Nehlučte děti! Ani muk!
Povím vám příběh z lesních luk.
Bude to příběh pohádkový,
o mravencích a o cvrčkovi.*

*Byl letní čas a hrál i stín,
když dotýkal se kopretin,
k nimž slétali se brouci, mušky,
motýli, včelky, vřetenušky.*

*Na kraji lesa zámek stál,
však nebydlel v něm žádný král,
ba ani rytíř, ani kníže.
měli tam byty, sály, spíže*

*mravenci z lesních palouků.
A do lesa a na louku
každý den všichni, velcí, malí,
pro potravu se rozbíhali.*

*A do bzukotu much a včel
tam jasný hlásek houslí zněl.
Po noci zazněl ještě z šera
a jásal vždy až do večera.*

*To cvrček hrál. Jak ráno vstal,
už pod bradu si housle dal
a hrál pak na ně bez únavy.
A považte hrál všechno z hlavy!*

*Kdo neslyšel by, děti rád
tak rozjásané housle hrát?
Vše vábí k tanci. I ty včelky
se točí jako u veselky.*

*Jen mravenečci, samý spěch,
se nepřipojí k tanci všech.
Ne, že by byli k hudbě hluší,
však z práce nic je nevyruší.*

"Až padnou sněhy na náš hrad,
nechceme poznat, co je hlad.
Moudrý si místo tancování
na zimu jídlo raděj shání."

Cvrček má z toho jenom smích.
"Kdepak je zima? Kdepak sníh?
Dokud je léto, hraju léto -
má pro mne sousto v každém květu."

A nedá housle od brady.
A mravenečci s náklady
dál pospíchají loukou, lesem.
"Ať včas těch zásob hodně snesem!"
Když při té práci nesnadné
někdo z nich znaven upadne,
hned je tu zdravotnická hlídka
a položí ho na nosítka.

Jen někdy večer než jdou spát,
mravenci přijdou poslouchat.
Usednou v mechu mezi smrčky
a cvrček pozve druhé cvrčky

a housle cvrčí kapely
zahrají koncert veselý,
tak veselý, že vše s ním zpívá
a kdo je znaven, pookřívá.

Odzvonil srpen červenci -
a svědomití mravenci
dál plní spíše mraveniště.
Pak první list slét na strniště

a cvrček stále s houslemi!
Už podzim kráčí po zemi
a žlut' a červeň stromy zdobí -
a cvrček nedbá na zásoby.

Poslední kvítek dávno zvad,
s mlhami přišel listopad,
bubnuje déšť a vítr sviští.
Mravenci už jsou v mraveništi

a cvrček venku osaměl.
Už nehrá k tanci much a včel.
Bezradně bloudí vlhkým chladem,
však víc než zimou trpí hladem.

Zklamán se vrací ze všech míst,
kde v létě vždycky měl co jíst
a doma má jen prázdné mísy.
Housle ty dávno neladí si.

Pak prvním sněhem zbělel den -
a cvrček padl vysílen
a na housle mu tiše sněží.
Však mravenci už k němu běží -

a když se cvrček probudil,
už sníh a hlad ho nestudil.
byl v mraveništi, v teplém sále
a mravenci ho neustále

dál pobízel, aby jed.
Však toho, děti, taky sněd!

*Když všechno snědl, všechno dopil,
zahanben oči k zemi sklopil:* *Zvedni zas housle, prosím tě
a hraj nám, cvrčku, jako v létě!"*

*"Nebyl jsem moudrý, teď to vím.
Ach, jakpak se vám odměním?
"O tom už nemluv, cvrčku milý!
My sami jsme ti dlužni byli.* *"S radostí," řekl a housle vzal
a hrál
a hrál
a hrál a hrál.....*

*Když jsi tak pěkně v louce hrál,
každý hned lehčej pracoval.*

Tvořivé pohyby dětí - v prostoru na koberci:

V průběhu čtení pohádky děti spontánně reagovaly gesty, pohybem, mimikou. Toho jsem využila a dala dětem příležitost vyjádřit jejich bezprostřední emocionální prožitek. Pantomimou předváděly cvrčkovu hru na housle, tancovaly jako včelky (za improvizovaného doprovodu hry na flétnu), či pohybem rukou a jemnou motorikou prstů naznačovaly jak sněží (hra na flétnu v piano a staccato), širokými vláčnými gesty předváděly, jak se pomalu snáší padající lístek k zemi (klidná sestupná melodie v legato). Tyto hudebně pohybové aktivity umocnily vnímání textu a hlubší emocionální prožitek z pohádky, daly příležitost jednotlivým dětem k sebevyjádření. Už v průběhu těchto činností, jsem mohla pozorovat děti a diagnostikovat jejich kreativní ale též osobnostní vlastnosti (spontánnost, variabilitu pohybových prvků, souhru pohybu s hudbou, tj. s dynamikou, tempem, pohybem melodie). Mnohé děti se do příběhu natolik vžily, že přestaly vnímat okolí a zcela se oddaly ději. Byly součástí příběhu. Tím se otevřela cesta k uvolnění fantazie a tvořivosti.

Rozbor textu:

Po dočtení příběhu, jsme si s dětmi o tom, co jsme právě prožili, vyprávěli. Děti v první třídě ještě nedokáží vlastními slovy říci celý děj příběhu, proto jsem dětem kladla otázky a dávala možnosti. „O kom byl náš příběh?“ „O cvrčkovi a o mravencích a o broučcích.“ „A kde se to všechno stalo?“ „V lese! Na paloučku! U mraveniště!“ „A co tam ten cvrček dělal?“ „Hrál na housličky!“ A co tedy dělali ti mravenečci?“ „Pořád jen pracovali.“ Tyto otázky děti uvedou zpět k příběhu. Nejdříve k uvědomění si, jaké postavy v příběhu

vystupovaly a jaká byla jejich úloha, což dále děti vede k uvědomění si, jak se postavy chovaly. „Proč se stalo, že cvrček málem umřel hladu?“ „Protože hrál pořád na housličky a smál se mravencům, že pracují.“ „Byl to trochu lenoch, že? Nemyslel na to, že také přijde zima a že bude muset také něco jíst. V zimě toho moc neroste, proto je třeba, aby si zvířátka dělala zásoby na zimu. Cvrček se staral jen o zábavu a na zimu vůbec nemyslel. Myslíte si že byl zlý?“ „Byl, protože se posmíval a to se nedělá.“ „To je pravda, posmívat by se nemělo, to není hezké, ale zlý zase úplně nebyl. Byl jen nerozvážený a dělal jen to, co ho baví. A to vždycky nejde, že? Také musíme pracovat a myslet dopředu na to, co by se mohlo stát, kdybychom něco neudělali. Na to cvrček nemyslel a málem na to doplatil. A co mravenci?“ „To byli kamarádi, protože ho vzali k sobě a starali se o něj.“ „A jak to, že se na něj vůbec nezlobili? Ani mu nevyhubovali?“ „Protože spolu kamarádili.“ „To taky, ale oni mu byli vděční, že jim hrál při práci na housličky, že? Vám se určitě v pokojíčku také lépe uklízí při hudbě, nebo rodiče si také občas k vaření nebo nějaké jiné práci pustí hudbu,“ „Moje maminka pořád a ještě u toho tancuje.“ „A můj tatínek zase pořád hraje na kytaru.“

„Mravenci byli cvrčkovi vděční za to, jak krásně jim hrál k práci. Proto, když mu bylo nejhůř, pomohli mu. A tomu se říká přátelství. Mohli cvrčka nechat umrznout a umřít hladu. Ale neudělali to. A jak se říká, v nouzi poznáš přítele. To znamená, že když máte nějaký problém, nebo jste v nesnázích, opravdový kamarád vám nikdy neřekne, že vám nepomůže. Přátelství se musí také oplácet. Přátelství nejen přijímáme, ale také dáváme.“

Tento blok uzavřela dramatizace písničky „Cvrček“ (hudba: Milena Raková, text: Ljuba Štíplová).

(Tímky, brnký...)

CVRČEK

hudba: M. RAKOVÁ
text: L. ŠTÍPLOVÁ

NA - ŤÍ - KAL SI CVR - ČEK, ŽE HO BŮ - LÍ KR - ČEK. NA - CHLA - DIL SE
VE SHR - ČÍ A TEĎ MU TO NE - CVR - ČÍ.

2. RADILY MU VOSY:
„TO CHCE OBKLAD Z ROSY.“
RADILY MU TIPLICE:
„TO CHCE PLYNĚ NA PLÍCE.“

3. RADIL ČMELÁK BASEM:
„TO CHCE SETŘÍT HLASEM.
SEĎ POTICHU V BRČÁLU,
NECH CVRLIKAT CVRČALU!“

Děti nejprve naslouchaly mému zpěvu. Měly za úkol zapamatovat si, kteří broučci radili cvrčkovi, co mu pomůže při uzdravení. Po zopakování a zapamatování textu si děti zvolily své role (cvrček, skupina vos, skupina tiplic, čmelák) a písničku zdramatizovaly. Hledaly pohybové a tempové vlastnosti jednotlivých broučků a pokusily se je ztvárnit. „Cvrček je nachlazený, asi mu není moc dobře. Proto bude smutný a bude se pohybovat pomalu a sklesle. Vosy jsou od přírody bojovnice.“ Děti se tedy postavily jako bojovníci, vzpřímeně a hrdě. „Tiplice je hubená, dlouhonohá, skoro jako já. Mohla bych být také tiplice?“ Děti skutečnost, že budu představovat s ostatními tiplici, pobavila. „Budu tedy jedna z tiplic. Protože mají dlouhé nohy, skoro jako by měly chůdy, pohybují se legračně. Zkusme si to.“ Děti našlapovaly a snažily se pocitově vytáhnout své tělo co nejvyš. „Jaký bude čmelák?“ „Ten se valí jako sud.“ „Správně! Je těžkopádný a tlustý. Ukažte!“ Děti se pohybovaly ze strany na stranu s rukama mírně rozpaženými, čímž znázorňovaly kulaté tělo čmeláka.. Poté jsme začali s dramatizací. Díky soustředění se na role, skoro všechny děti přestaly zpívat a nechaly se vést mým zpěvem. Nejprve jsem je nechala zažít role a poté jsem je upozornila, že nezpívaly. Ztišila jsem tedy svůj zpěv a nechala děti zpívat převážně samotné, jen s drobnými nápovědami.

Zhodnocení činnosti:

Dle reakcí dětí byly stanovené cíle splněny nad očekávání. Očekávala jsem, že při délce příběhu by mohla nastat situace, kdy děti začnou ztrácet pozornost. Ale díky aplikovaným pohybově improvizacím činnostem se děti do příběhu vžily a ztotožnily s některými postavami a situacemi.

Dramatizace písně se děti zhostily velmi pěkně a s nadšením improvizovaly pohyby broučků. Menší problémy jim dělal zpěv v kombinaci s pohybem. Tato činnost je pro děti náročnější. Musí se soustředit na několik činností najednou, což jim dělá potíže. Proto je dobré zařazovat tyto hudebně pohybové činnosti častěji, aby si na ně děti zvykly.

Při rozboru příběhu byly děti aktivní a reagovaly na kladené otázky. Vkládaly do rozhovoru poznatky ze svého života, což pro mne bylo dostatečným důkazem, že ději porozuměly. Příběh a činnosti s ním spojené děti motivovaly k dalším hudebním činnostem.

5.5.2 Druhé sezení

Téma – Zmatek na bále

Zmatek na bále

- Cíl:**
- dítě umí zhodnotit náladu vyslechnuté písně a vnímá její text
 - dítě pozná některé hudební nástroje a má povědomí o jejich používání
 - dítě respektuje stanovená pravidla
- Organizace:** poslech písně a její rozbor
- poslech hudebních nástrojů, pojmenování a pantomimická demonstrace hry
 - hra na broučky a nástroje
 - přehlídka instrumentálních dvojic
 - rozhovor
- Pomůcky:** Lesní valčík J. Křička
- kartičky s obrázky broučků a hudebních nástrojů

Motivace – poslech písně

K navození atmosféry a prostředí na lesním bále, jsem využila písně Jaroslava Křičky „Lesní valčík“. Poslech písně, kterou jsem zazpívala a capella, byl pro děti zcela novou situací, kterou přijaly s údivem. I přesto, že paní učitelka s dětmi velmi často zpívá a vede své hodiny hudební výchovy výborně, jsou děti spíše zvyklé na poslech hudby reprodukované.

„Nyní vám zazpívám píseň, která se jmenuje Lesní valčík. Poslouchejte, co se v písničce stalo.“

12. Lesní valčík

(Rej všech)

Jaroslav Krůčka

(s chutí)

1. Mí-li-la, nu-ta-ta, nu-ta-ta, nu-ta-ta, za-tan-čí-me dnes!
 2. Ku-kač-ky, tu-lač-ky, o-stat-ní zpě-vač-ky, nech-ťe všeo-ko státi!
 3. Čme-lák jak za-ča-su bu-do hrát na ba-su, pojd-me tan-co-vati!

(t.s.)

Pos-pěš-te zví-řa-ta, brou-ci a ptá-ča-ta na náš vol-ký ples!
 Hou-sen-ky, mo-tý-li ať už si po-pi-lí! Po-zdě-pů-jdem spát.
 Ko-már se ne-u-čí, ten je-nom za-bzu-čí, víc ne-u-mí hrát.

Mu-zí-ka zní už zve-se-la, hra-je tam ce-lá
 Da-tel už zkou-ší xy-lo-fon, cvr-ček si la-di
 Vče-li-čky krás-ně dle zvy-ku fou-ka-ji na-har-

ka-pe-la, až se roz-lé-há, až se roz-lé-há
 hou-slí tón. Ba i ta pís-ka-ta ma-li-čká ptá-ča-ta
 mo-ni-ku. Sva-to-ján-ské muš-ky, o-cho-tné svě-tuš-ky

ce-lič-ký les.
 bu-dou prý hrát.
 bu-dou všem plát.

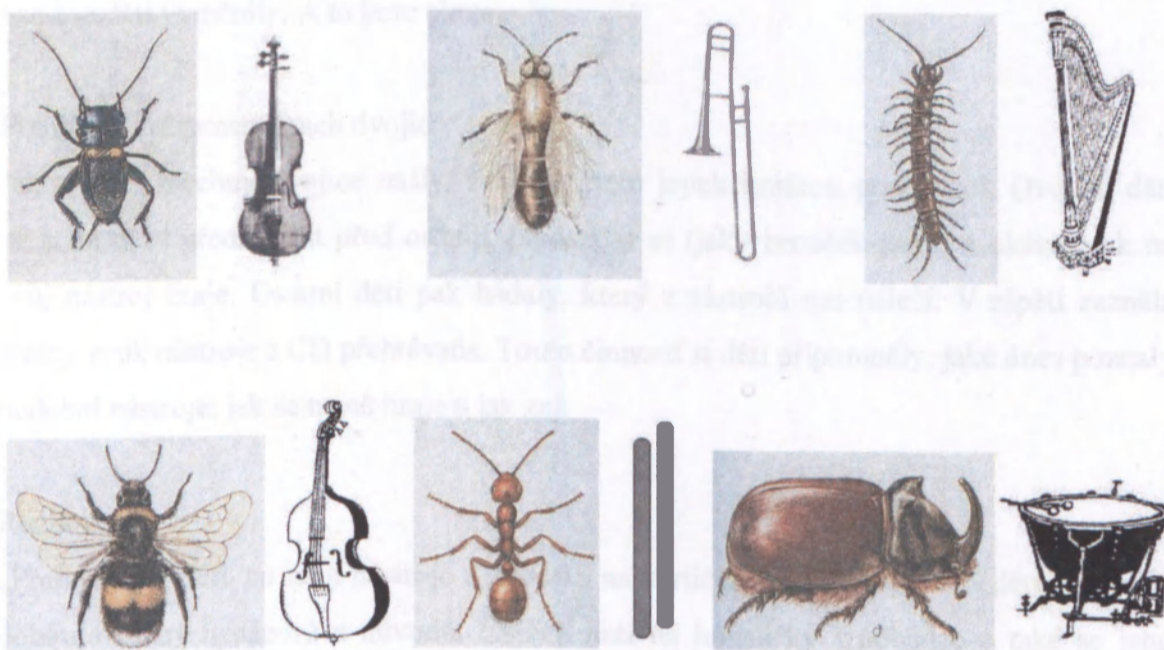
DOHRA *ff*
 Ho-ro zdar!
 (Le-su)

Rozbor písně:

„Líbila se vám píseň?“ „Ano, líbila!“ „Jaká vám připadala? Byla smutná nebo veselá?“ „Veselá!“ „Vzpomenete si ještě, jak se jmenovala?“ „Lesní valčík!“ „A věděl by někdo z vás, co je to ten valčík?“ „To se tancuje!“ „Ano, valčík je tanec, který se tančí snad na každém bále.“ „Uměl by valčík někdo z vás zatančit?“ Jak jsem předpokládala, nikdo z dětí se nehlásil, proto jsem poprosila přítomnou paní učitelku a spolu jsme dětem předvedly jak se tančí valčík. „Valčík nemůže chybět na žádném plese. Poproste doma maminky a tatínky, dědečky a babičky, ať vás ho naučí tančit. Určitě ho budou také umět.“ Poděkovala jsem paní učitelce a vrátila se zpět mezi děti.

„Co se v lese událo?“ „V lese tančila zvířátka. Dělalý ples! Hrál tam i cvrček na housle a ptáčci zpívali.“ „Ano, výborně! Zvířátka se rozhodla, že si udělají v lese ples neboli bál. Sezvala všechny, kteří umějí hrát na nějaké hudební nástroje nebo zpívat. Dokonce i toho našeho cvrčka. Ten si ladil housle. Jenomže, jak se broučci a všechna lesní zvířátka scházela a dohadovala, všude byl hluk a tak nastal na bále zmatek. Hudebníci si pomíchaly hudební nástroje. Co si teď počnou, když dovedou hrát jenom na ten svůj hudební nástroj? Děti, pojd'te, pomůžeme jim.“

Organizace hry: Děti rozdělíme na dvě skupiny: na ty, co představují hudební nástroje a na muzikanty. V čepici jsem měla k losování připraveno 12 malých kartiček s obrázky broučků - muzikantů (6) a hudebních nástrojů (6). U každého obrázku broučka jsem uvedla, jak se jmenuje a na jaký nástroj toto zvířátko hraje. U obrázku nástroje jsem uvedla pouze jeho název, to proto, aby se děti musely snažit pantomimou, co nejlépe vyjádřit hru na vylosovaný nástroj.

Poslech hudebních nástrojů, pojmenování a pantomimická demonstrace hry:

Jelikož jsem předpokládala, že děti nebudou některé hudební nástroje znát, všechny jsme si společně nejprve pojmenovali, pantomimicky předvedli, jak se na ně hraje a také poslechli zvuk/tón, který vybrané hudební nástroje vydávají. Poslech nástrojů.²²

Hra na broučky a nástroje

Děti měly za úkol si každý vytáhnout jednu kartičku s obrázkem a nikomu ji za žádnou cenu neukazovat, protože by se prozradily. Děti pečlivě losovaly a opravdu vždy obrázek přitiskly na hrudník a utíkaly si na nějaké osamocené místo kartičku přečíst.

²² ŠTILLER, Z. *Hudební nástroje*. Praha : Muzikservis.

„A jaká máme pravidla? Nyní si každý z vás vylosoval kartičku s obrázkem. Někdo na ní má hudební nástroj a někdo zase broučka. Jelikož se broučkům nástroje při tom zmatku pomíchaly, musí je hledat. Broučci - muzikanti chodí po lese a dívají se, zda-li neuvidí nějaký nástroj, který hraje.“ Pokud ano, přistoupí k němu a sledují pohyby při hře. Odpovídají-li pohyby jeho nástroji, vezme spolužáka za ruku a spolu hrají. Pokud nepatří k sobě, zamávají si a půjdou hledat dál. „A nesmí se mluvit!“ Po té jsme začali s hledáním. Předpokládala jsem, že se budou děti dohadovat mezi sebou, ale opravdu respektovaly pravidla. Jedna dvojice se spletla, ale když jsme zjistili, že k sobě zbylá dvojice nepatří, hned se děti vyměnily. A to beze slova.

Přehlídka instrumentálních dvojic:

Jakmile se všechny dvojice našly, zařadila jsem jejich krátkou prezentaci. Dvojice dětí měla za úkol předstoupit před ostatní, představit se (jaký brouček jsem) a ukázat, jak na svůj nástroj hraje. Ostatní děti pak hádaly, který z nástrojů mu náleží. V zápětí zazněla reálný zvuk nástroje z CD přehrávače. Touto činností si děti připomněly, jaké dnes poznaly hudební nástroje, jak se na ně hraje a jak zní.

Rozhovor:

„Přemýšlejte, děti, co mají nástroje a zvířátka na kartičkách společného.“ S dětmi jsem se dobírala různých názorů a důvodů. Cvrček hrál na housličky v pohádce a také se jeho tělíčko housličkám docela podobá. Včela bzučí a tak by jí mohla hra na trombon jít. Stonožka má spoustu nožiček, zrovna tak jako harfa mnoho strun. Tudíž by mohla hru na tolik strun zvládnout. Mraveneček nosí nejen potravu do svého mraveniště, ale také tam nosí jehličí a různá dřívka, aby mohl svůj krásný zámek neustále zvětšovat. Je na ně zvyklý a proto by hrát na ozvučná dřívka dovedl. Čmelák když bzučí, tak i trošku bručí, stejně tak jako basa neboli kontrabas. Navíc je také tak tlustý jako on. A nosorožík, když se převalí na záda, vypadá jako náš buben.

Zhodnocení činnosti:

Poslech písně – reakce dětí při poslechu písně dopadly nad má očekávání. Děti dokázaly zhodnotit náladu písně a také být pozorní při vnímání obsahu textu.

Poznávání hudebních nástrojů – tato poznávací a poslechová činnost dopadla velmi dobře. Děti velkou většinu nástrojů identifikovaly a dokonce i věděly, jak se tyto nástroje používají. Při zaznění hudebních nástrojů pozorně naslouchaly a reagovaly spontánními, přesto věcnými poznámkami.

Hledání nástrojů – jak jsem předpokládala, tuto činnost děti přijaly s nadšením a odhodlaností. I přesto, že v závěru hry vznikly malé nesrovnalosti, nebylo třeba z mé strany zasahovat. Děti problém vyřešily okamžitě a bez zbytečných dohadů. Při hře respektovaly pravidla. Činnost pro ně byla přínosem v poznání hudebních nástrojů a vlastností jejich tónu (konkrétně barva).

Přehledka instrumentálních dvojic, doplněná zněním skutečných hudebních nástrojů a rozhovor. Tyto činnosti pomohly dětem zopakovat si své nově nabyté poznatky a také je upevnit. Naplněna byla i práce s kompetencemi. Konkrétně kompetence pracovní, kdy děti přijaly a respektovaly pravidla hry, kompetence k řešení problémů, kdy děti dokázaly vyřešit problém se zbylou dvojicí. Dále děti velmi pěkně spolupracovaly, čímž se naplnila i kompetence sociální a personální.

Domnívám se, že stanovené cíle byly tedy splněny.

5.5.3 Třetí sezení

Téma – a) co lítá a co leze
b) co běhá a co chodí
c) brouček nemotora

Co lítá a co leze (pohyb melodie)

Cíl: dítě dokáže improvizovaným pohybem těla, gesty a jemnou motorikou prstů vyjádřit pohyb melodie
dítě tvoří samostatně

Organizace: dělení broučků do dvou skupin na lezoucí a létající
improvizace pohybů dle melodie
tanec motýlků

Pomůcky: zobcová flétna

Organizace hry:

Dělení broučků do dvou skupin (každá skupina bude pohybem vyjadřovat umístění melodie v tónovém prostoru). Využila jsem motivu broučků. S dětmi jsme si nejprve objasnili, který hmyz ze skupiny: včela, čmelák, cvrček, mravenec, stonožka, nosorožík, můžeme vidět létat a který převážně lézt. Dohodli jsme se společně, že hmyz, který vidáme létat je včela a čmelák. Ostatní: cvrček, mravenec, stonožka a nosorožík, ti lezou. Určila jsem, které děti budou v roli létajících a které v roli lezoucích broučků.

Po té jsem dala pokyn: „Nyní budu hrát různé tóny. Pokud se vám bude zdát, že hraji vysoko, vzlétnou všechny včelky a čmeláci. Pokud ale začnu hrát nižší tóny, vše co lítá rychle slétne k zemi a schová se pod lístek. V ten moment se probudí broučci, kteří lezou (pohyb melodie v nízké poloze).“ Sledovala jsem kreativitu pohybů a samostatnost dětí při analyzování umístění melodie v tónovém prostoru.

Sopránové znění sopránové flétny může dětem činit problémy (tóny kolem c1 mohou znít dětem jako vysoké). Proto jsem hrála tóny ve velikém kontrastu: horní tóny v rozmezí d2 – a2 a dolní v rozmezí c1 – f1.

Tanec motýlků (vnímání pohybu melodie: stoupá – klesá)

Při další činnosti jsem se snažila sledovat plynulost gest, schopnost dětí vžít se do charakteru melodie, schopnost a způsob sebevyjádření a opět jsem se soustředila na kreativitu improvizovaných pohybů a samostatnost.

„Nyní se z nás stanou motýlci. Mají krásná barevná křídélka (hrubá motorika), která se jim na konci jemně třepetají (jemná motorika). Ukažte mi, jak jimi třepou. A teď budu hrát na svou kouzelnou flétnu melodii. Když bude melodie stoupat nahoru, jako by něco vzlétalo, poletí naši motýlci nahoru, nahoru, až do nebička. Až začne melodie klesat, jako by motýlci uviděli kytičku, na jejíž sladký pyl dostanou chuť, a tak slétnou dolů až k ní.“
Následně jsem střídala hudební fráze, v nichž melodie stoupala, klesala nebo vytvořila stoupající a klesající oblouk. Děti se sluchově velmi dobře orientovaly, dokonce správně pohybem reagovaly i na melodii, která vystoupala pouze k g1 a po té opět klesala dolů k c1.

Zhodnocení činnosti:

Velká většina dětí dokázala samostatně reagovat na změny polohy hrané melodie. Pozorovala jsem, že přibližně dvě děti nepracovaly samostatně a kopírovaly reakce ostatních dětí. Je možné, že děti nepochopily zadání úkolu či nesoustředily svou pozornost na jeho zadání. Je však také možnost, že u těchto dětí není natolik rozvinuta schopnost pro vnímání pohybu melodie. Ostatní děti však reagovaly spontánně, ladily pohyby spolu s charakterem melodie. U většiny dětí se projevila i originalita pohybů. Činnost své cíle splnila u velké většiny dětí, až na dvě výjimky. Zde bych tedy doporučila soustavněji procvičovat sluchovou analýzu pohybu melodie.

Co běhá a co chodí? (rytmizace: chůze x běh, noty: čtvrt'ová x osminová)

Cíl: dítě reaguje pohybem na změnu tempa
dítě zná pojmy „nota čtvrt'ová“ a „nota osminová“
dítě rozlišuje hodnotu noty čtvrt'ové a osminové

Organizace: rozdání kartiček s obrázkem noty čtvrt'ové a osminové
název těchto not a objasnění jejich hodnoty
pohybově rytmická činnost

Pomůcky: tamburína
kartičky s obrázky not

Sledovala jsem především, jak děti vnímají pravidelnou pulsaci ve čtvrtových hodnotách (kráčím, kráčím) a podhodnoty osminové (poskakují, poskakují), zda-li se pohybují v souladu s rytmem. Dále mě bude zajímat, jaké mají děti povědomí o hodnotách zmiňovaných not a do jaké míry těmto pojmům rozumí.

Rozdala jsem dětem kartičky. Na jedné straně byla nota čtvrtová a na druhé nota osminová. Chtěla jsem zjistit, zda už děti obě noty znají a zda si uvědomují rozdíly mezi nimi. Kladla jsem tedy dětem otázky, zda vědí, jak se tato nota jmenuje. Většina dětí pojmy „osminová“ a „čtvrtová“ znala. Dokonce některé děti věděly, že osminová nota je na půl doby a čtvrtová nota na dobu jednu. Děti si většinou tento poznatek zapamatují dobře, ale málokdy zcela porozumí jeho významu, jelikož si ještě nedokáží představit polovinu z celku doby. Je to pro ně příliš abstraktní pojem. Proto je dobré dětem hodnoty not přiblížit pohybem, aby si je prožily celým tělem. Vytvoří si tak hudební představu, která bude podpořena tělesným prožitkem a zároveň grafickým znázorněním (noty).

Děti měly za úkol dát na zem kartičku vždy tou hodnotou nahoru, kterou budu hrát na tamburínu. „Pokud budu hrát do kroku, bude se na nás dívat nota čtvrtová. Pokud budu hrát do poskoku, musíte kartičku otočit tak, aby se na nás dívala nota osminová. Navíc musíte dávat pozor, abyste na notu nešlápli.“ Při chůzi i při poskakování jsem s dětmi v rytmu odříkávala říkanky, opět motivované „broučky“ (*Nosorožik kráčí, kráčí, s těžký náklad vláčí, vláčí. Mraveneček poskakuje a při tom se na nás směje.*). Obě říkadla děti bez obtíží odříkávaly se mnou.

Zhodnocení činnosti:

V této činnosti uspěly všechny děti. Jejich pohyby při hře na tamburínu byly v souladu s hraným rytmem a reakce na změnu hodnot čtvrtových a osminových byly adekvátní. S pojmenováním not a se znalostí jejich délek nemají děti výrazný problém. Jak jsem však předpokládala, nedokázaly děti vysvětlit, co znamená, když je nota na půl doby. Proto jsem další činnost věnovala grafickému záznamu not a rytmickým slabikám. Pro snazší pochopení jsem se nejprve s dětmi naučila říkadlo „Leze, leze brouk“ (Brouček nemotora) a poté jim ho předložila v notovém záznamu (Šifra paní broučkové).

Brouček nemotora

Cíl: dítě improvizuje pohyby dle daného textu
dítě se pohybuje v rytmu říkadla
dítě umí říkadlo

Organizace: improvizace pohybů dle textu říkadla

Pomůcky: říkadlo „Leze, leze brouk“

V této rytmické činnosti jsem sledovala, jaké jsou schopnosti dětí reagovat pohybem na text říkadla. Zajímala mne opět míra tvořivosti, originalita a schopnost rytmického citění. Jako motivační prostředek jsem zvolila jednoduché říkadlo „Leze, leze brouk“, kterou měly děti ztvárnit pohybem. Navíc činnost děti pobaví a opět uvolní atmosféru.

Leze, leze brouk,

vítr do něj: „fouk!“

Převalil se na záda,

třepe, třepe nohama.

Děti lezou po čtyřech jako brouci.

Zhluboka se nadechnou a fouknou.

Převalí se na záda

a začnou třepat nohama.

Zhodnocení činnosti:

Tato činnost děti pobavila. Zde se projevily i vlastnosti osobností dětí. Volila jsem různá tempa přednesu, na která děti spontánně reagovaly. Tím jsem dala některým dětem, zvláště těm více aktivním, možnost průchodu emocí a vnitřního napětí. Pohyby dětí byly různorodé, čímž se projevila originalita (zvláště ve způsobu pohybu brouka). Na proměny rychlosti tempa reagovala většina dětí rytmicky správně. Pro některé děti byla vyšší rychlost motivem k ještě rychlejším pohybům, proto se začaly v rytmu ztrácet a musely být lehce usměrněny.

5.5.4 Čtvrté sezení

Téma: Šifra paní broučkové
Když cvrčka bolí v krčku

Šifra paní Broučkové

Cíl: dítě vytleská záznam krátkého rytmického úryvku
dítě pozná rozdíl mezi hodnotou noty čtvrt'ové a osminové
dítě rozumí pojmu repetice a pomlka
dítě dbá na správné držení hudebních nástrojů
dítě hraje v souladu s odříkávaným textem

Organizace: motivace
rozbor notového záznamu
opakování říkanky „Leze, leze brouk“
rytmický doprovod říkadla na Orffovy elementární hudební nástroje

Pomůcky: notový zápis
Orffovy elementární hudební nástroje

Motivace:

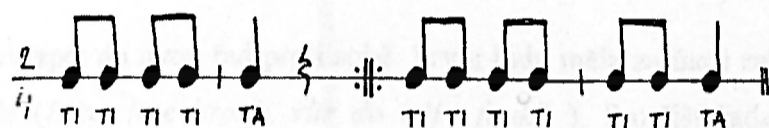
Na koberec jsem položila dva různé notové záznamy a motivovala děti: „Včera jsem se děti procházela po naší zahrádce a najednou jsem uviděla na zemi tyto noty. Máme totiž na zahradě spoustu broučků. A tyto noty jsem našla právě u domečku paní Broučkové. Samozřejmě, že jsem musela noty přepsat na veliký papír, abychom je všichni viděli. Byly totiž na úplně malinkém kousku notového papírku. Myslím si, že do těchto notiček něco zašifrovala. Dětem jsem samozřejmě pojem „šifra“ vysvětlila.

Rozbor notového záznamu:

První notový záznam zachycoval rytmus prvního rýmu (*Leze, leze brouk, vítr do něj „fouk“!*). Druhý záznam část druhou (*Převalil se na záda, třepe, třepe nohama.*). „Děti, poznáte některé z těchto not? Nevíte náhodou, co znamená ten mravenec (čtvrt'ová pomlka) a ty dvě tečky před taktovou čarou (repetice)?“ Jelikož děti hrají s paní učitelkou v hodinách hudební výchovy na flétnu, velká většina z nich věděla. Poznaly opět obě

notové hodnoty, pomlku i repetici. „Děti, nyní si zkusíme vytleskat první šifru. Znáte nějaké slabiky či kouzelná slovíčka, která by nám pomohla při tleskání?“ Děti nevěděly, proto jsem zvolila rytmické slabiky Kodályho metody, které jsou mi bližší. „Vzpomeňte si, jak jsme minule poskakovali nebo kráčeli podle toho, jaká nota byla na zemi. Nyní to bude podobné. Noty osminové nám tedy poskakují a noty čtvrt'ové rozvážně kráčí. Ty co drobně poskakují, lehce našlapují, dělají: titi titi. Ostatní, co jdou jsou jako vojáci, pochodují v rytmu bubnu. Dělají: ta ta ta ta. Pojd'me si to pomaličku zkusit.“

„Ale děti, co uděláme s tím naším mravenečkem? Myslíte že bychom mu mohli dát taky nějakou slabiku?“ „Ano, třeba nic,“ vykřikl jeden z chlapečků, „to říkáme s panem učitelem na klavíru.“ „Výborně!“, řekla jsem. „A co takhle sa? To říkají hudebníci.“ Děti souhlasily, tak jsme si rytmus opět zopakovali, teď už s pomlkou a s pohybem rukou od sebe.

Zeptala jsem se dětí, zda tedy poznaly, co paní Broučková zašifrovala do not. Děti mi odpověděly, že jim rytmus něco připomíná, což byla pro mne dostatečná odpověď. Nechtěla jsem hned dětem prozradit, že je to rytmický záznam říkadla „Leze, leze brouk“, proto jsem odříkávala rytmické slabiky a přitom se pohybovala na slova říkadla. Na to zareagovaly děti přesně, jak jsem očekávala. „To je ta o broučkovi! *Leze, leze brouk!*“ „Výborně, děti! To si zaslouží odměnu. A odměna nejvyšší je?“ Přinesla jsem některé nástroje z Orffova dětského instrumentáře. „Nástroje!“, křičely děti.

Rytmický doprovod říkadla na Orffovy elementární hudební nástroje:

Od paní učitelky jsem se dověděla, že děti nejsou na hru na Orffovy nástroje příliš zvyklé, protože se přednostně věnují zpěvu a hře na flétnu. Očekávala jsem tedy, že děti nejspíš nebudou umět s některými nástroji zacházet, proto jsme si nejprve ukázali, jak se na ně hraje a jakou silou. Dále jsem počítala se skutečností, že by mohly být děti nesoustředěné při práci jen proto, že by chtěly hrát také na jiný nástroj, než na ten, který dostaly.

Utvořila jsem s dětmi kruh a rozdala nástroje každému druhému v něm. Úkolem bylo nechat zaznít jeden nástroj. Jakmile dozní, může zaznít další. Poté si děti nástroje vyměnily a pokračovaly jsme ve stejném duchu. Činnost napomohla dětem uvědomit si, že některé nástroje zní déle a některé krátce. děti opravdu respektovaly všechny mé pokyny, opatrně s nástroji zacházely a ohleduplně se o ně střídaly. Nyní jsem mohla začít další činnost.

Dala jsem dětem pokyn, aby si opět našly své kamarády z dvojice (brouček a nástroj) a posadily se do dvou řad naproti sobě. Pokud někdo chyběl, může se přidat někomu jinému. Před sebou jsem měla položeny Orffovy elementární hudební nástroje:

- rámový bubínek
- tamburínu
- dvoje ozvučná dřívka
- prstové činelky
- drhlo.

Děti se měly vrátit zpět do dvou řad proti sobě. První řada měla za úkol zahrát na nástroj první část říkadla (*Leze, leze brouk, vítr do něj „fouk“*). Protější řada měla úryvek zopakovat jako ozvěna s tím rozdílem, že bude tleskat. Stejně tak u druhé části (*převalil se na záda, třepe, třepe nohama*). Následně si děti role vyměnily.

Zhodnocení činnosti:

Rozbor notového záznamu – na základě pozorování práce dětí mohu usoudit, že stanovené cíle byly u velké většiny dětí splněny. Přesto, že děti přímo neidentifikovaly rytmický úryvek, zůstal rytmus říkadla v jejich vědomí a následně u některých dětí vyvolal pocit něčeho známého. Tento poznatek byl pro mne dostačující. U dětí se tak projevila schopnost rytmické paměti. Dále děti získaly nový poznatek v oblasti rytmických slabik, což jim jistě pomůže při další práci s notovým záznamem a zvláště při hře na flétnu. Jak jsem již zmínila, byly cíle splněny u většiny dětí. Proto bych podobné činnosti zařadila do hodin hudební výchovy častěji, jelikož je třeba schopnosti u některých dětí dlouhodoběji a soustavněji rozvíjet.

Rytmický doprovod říkadla na Orffovy elementární hudební nástroje – tato činnost splnila stanovené cíle, jelikož hra na hudební nástroje je pro děti jednou z nejpoutavějších činností v hudební výchově, tudíž jí děti věnují maximální pozornost. Jak jsem již uvedla, pokud děti nejsou zvyklé pracovat s nimi, je důležité, naučit je správnému držení a způsobům hry

na jednotlivé hudební nástroj. Pokud by se tak nestalo, může pedagog očekávat, že budou děti nepozorné při práci, nastane nekontrolovatelný hluk či může dojít k poškození nástrojů. Hru dětí na hudební nástroje bych rovněž hodnotila výborně. Rytmus říkadla byl v souladu s hrou na nástroje i s hrou na tělo (tleskáním).

Když cvrčka bolí v krčku (zpěv písně „Cvrček“)

Cíl: dítě užívá při zpěvu správné pěvecké návyky
dítě zpívá intonačně čistě jednoduchou píseň
dítě rozumí textu zpívané písně

Organizace: rozezpívání
motivace
opakování písničky z předešlé hodiny
poslech písně
nácvik písně
rytmická zkratka
prezentace pěveckých dvojic

Pomůcky: píseň „Cvrček“ (Emil Hradecký, *Zpěvníček pro nejmenší*)

Rozezpívání:

„Děti, také někdy vstáváte tak rychle, že se ani nestačíte protáhnout? Já tak vstávala dnes. Zazvonil mi budík, tak jsem vyskočila z postele a utíkala za vámi. Nebude vám vadit, když se protáhnu teď? Kdo chcete, přidejte se ke mně.“ Následovalo protažení (natahování co nejvýš), sbalování těla do klubička a zývání (pro uvolnění kořene jazyka a hrdla).

Pro rozezpívání jsem volila cvičení k navození hlavového tónu a vyšší hlasové polohy (Tichá A., Učíme děti zpívat).

„Pamatujete si ještě na mouchu a vosu?“ „Ano, pamatujeme!“ „Co když je zavoláme? Ale jak? Nejspíš jejich řečí. Jak taková vos a moucha mluví?“ „Dělá bzzz!“ „Správně bzučí! Pojd'me na ně zavolat.“

„Tak nám přiletěly! Podívejte. Schovaly se mi do kapsy, potvůrky. Teda, vy zlobidla,“ hovořím s mouchou a vosou „takhle se nechat nosit!“ Moucha mi šeptá do ucha, že je

venku zima a že se jim nechtělo letět, protože by zmrzly. Děti se smály. Hovořím k vose a mouše: „Vážně? Ju?“ Vosa odpoví: „Ju?“ V tom nabádám děti, aby se k nám přidaly. Otázka: „Jú-ú-ú-ú?“ (glissando směrem nahoru), odpověď: „J-ú-ú-ú!“ (glissando směrem dolů).

Motivace:

„Vzpomenete si ještě na pohádku o cvrčkovi? Představte si, jak cvrček chodil na podzim v dešti, aby si našel něco k jídlu, a jak pak na něj a na jeho housličky začalo sněžit, rozbolelo ho v krku ho v krčku. To víte, když je venku ošklivé počasí, musíte se teple obléci, aby vám nebyla zima a nenastydly jste. To však cvrček neudělal a tak i přesto, že se u mravenců najedl a zahřál, druhý den onemocněl. Už víme, co mu poradili kamarádi broučci, tak si písničku ještě připomeneme.“ Začaly jsme s opakováním písně „Cvrček“ společně s dramatizací.

„Ale cvrček měl ještě jednoho poradce. Druhého cvrčka. Co ten mu poradil, se dovíme v této písničce.“

CVRČEK

TE - SÍ CVR - ČEK CVRČ - KA, VĚZMI SI KUS BRC - KA.
 CVR - KY, CVR - KY, CVRK, CVRK, UZ - DRA - VÍŠ SI KRE, KRE.

Poslech a nácvik písně:

Nyní jsem dětem písničku zazpívala. Poté jsem je vyzvala, aby zpívaly se mnou. Přitom jsem dětem ukazovala melodii pohybem ruky v prostoru (tóny stoupají, klesají, opakují se).

Písnička byla sice velmi jednoduchá, ale dětem dělala problémy výslovnost. Text písně působí jako jazykolam. Proto jsem se nejprve s dětmi naučila vyslovovat slovo cvrček, jelikož dětem dělalo největší problém. Každý měl za úkol říci dvakrát za sebou slovo cvrček. Po tomto úkolu následovalo rytmické opakování slova „cvrček, cvrček“, což dětem opět činilo potíže. Tudíž jsem pro uvolnění mluvidel zařadila cvičení „hra na zrcátko“.

Začala jsem různě špulit ústa, široce se usmívat, hýbat nejprve jednou a pak druhou tváří, vyplazovat jazyk (pro uvolnění kořene jazyka a přípravu na zpěv) a děti mi měly dělat odraz v zrcadle. Velmi se činnosti bavily.

„Tak a teď nám to po takové náročné rozcvičce půjde mnohem lépe.“ Začaly jsme opět s rytmickým opakováním slova cvrček a to v kruhu jeden po druhém.

Nyní jsme mohli začít s nácvikem písničky. Děti už písničky slyšely, ale nepamatovaly si ji a proto bylo nutné se naučit slova. Někteří pedagogové tuto formu nácviku zavrhnou, ale já pro ni mám své odůvodnění. Děti často učitelé při zpěvu špatně rozumí, jelikož se občas slova ztratí v melodii nebo učitel zřetelně nevyslovuje při soustředění se na hru na klavír. Pak vznikají různé deformace slov (*Kočka leze dírou, bez oknem či Skákal bez přes oves*) a děti pak nerozumí významu zdánlivě jednoduchých písniček. Z tohoto důvodu si myslím, že rytmický nácvik slov bez melodie je důležitý.

Děti rytmicky opakují jako ozvěna text:

Praví cvrček cvrčku,

že ho bolí v krčku.

Těší cvrček cvrčka:

„Vezmi si kus brčka!

A tím brčkem, cvrčku,

zalechtej si v krčku!

Cvrky, cvrky, cvrk, cvrk,

uzdravíš si krk, krk!“

Poté začínáme rytmický text propojovat s melodií. Zaspívám vždy první frázi a děti po mně opakují. Nakonec písničku zaspíváme celou

Rytmický model opakující se v písni:

„Představte si děti, že mi stačí pouze dva takty a repetice k tomu, abych zaznamenala tuto písničku.“ Děti zpočátku nevěřily, ale když jsem před ně položila dva takty, některé z nich dokonce přesně věděly, jak postupovat. Proto jsme si nejdříve pomoci rytmických slabik vytleskali rytmus a pak ho porovnali s písničkou. Hodnoty osminové děti tleskaly a hodnoty čtvrt'ové bouchaly do země.

Ukázalo se tedy, že pouhé dva takty, nám někdy mohou stačit k rytmickému zápisu některých písniček. To se dětem zdálo tak zajímavé, že začaly vyhledávat písničky, u kterých by to bylo podobné. Takovýto úkol by byl dlouhodobějšího charakteru, proto jsem ho tedy zadala dětem na domů. Zhodnotí ho pak s paní učitelkou.

Prezentace pěveckých dvojic:

Zbyla nám ještě chvilka času, tak jsme se s dětmi dohodli, že bychom si mohli udělat malý koncert. Kdo má zájem, může nám zazpívat píseň o cvrčkovi. Při této činnosti mě tedy zajímalo, zda děti zpívají intonačně čistě, rytmicky správně, jak si pamatují nejen slova, ale i melodii, která je sice velmi jednoduchá, ale svádí je k improvizaci. Děti mají v melodiích více zažitý vztah 3. a 5. stupně (Maličká su, Halí belí, či Sněží, sněží, Listopad, listopad atd.) a proto měly tendenci upravovat si melodii písničky se začátkem nikoli od 1., ale od 3. stupně.

Děti se tohoto úkolu zhostily velmi pěkně. Dohodly se, že budou zpívat ve dvojicích, aby se stihly vystřídat všichni a také, aby se nestyděly.

I zde jsem zjistila, že minimálně 80% dětí z přítomných zpívá čistě, i když si melodii dotvoří občas dle libosti v předpokládaných terciích. To ale není záležitost špatného hudebního sluchu, ale hudební paměti a tvořivosti.

Zhodnocení činnosti:

Poslech a nácvik písně – při poslechu byly děti pozorné a hned zpočátku se několik z nich snažilo zpívat se mnou i přesto, že píseň neznaly. To bývá obvyklé zvláště u některých dětí, které navštěvují pěvecký kroužek/soubor a snaží tuto přednost projevit. Poslech to ale nenarušilo.

Při nácviku textu jsem zjistila, že je pro děti velkým problémem výslovnost slova „cvrček“. Z tohoto důvodu jsem zařadila nácvik tohoto slova. Dále jsem zařadila uvolňovací cviky pro uvolnění kořene jazyka a hrdelní části pro snazší tvoření tónu.

Sledovala jsem, že některým dětem dělá melodie písně problémy. Možná přílišná jednoduchost vyvolala v některých hudebně nadaných dětech projevy tvořivosti a melodii tak zpívaly jinak, ne však falešně. Přesto, že zpívaly jinou melodii, vždy byla tonálně ukotvena. Oproti tomu pro některé děti mohla být melodie nesrozumitelná, tudíž byla i hůře zapamatovatelná. Je tedy důležité ukazovat rukou v prostoru. Při prezentaci se však děti ve většině případů napojily na melodickou linku a dozpívaly píseň správně. Prezentace také povzbudila sebevědomí dětí natolik, že nakonec by byly ochotni zpívat i samostatně.

Rytmická zkratka – nejprve jsem nechtěla tuto činnost zařadit, abych děti příliš nezatěžovala notovými zápisy. Ale jak jsem již zmínila, děti pracovaly výborně, a tudíž by byl projekt zakončen mnohem dříve, než jsme s paní učitelkou předpokládaly. Tuto činnost jsem tedy zařadila a ukázalo se, že byla pro děti velmi přínosná a zajímavá natolik, že se

rozhodly vyhledat podobné typy písní, které by měly podobně jednoduchou rytmickou zkratku.

Tuto činnost hodnotím celkově jako vydařenou.

5.6 Hodnocení v rámci projektu

• **hodnocení projektu dětmi**

Děti jsou v této třídě zvyklé hodnotit svou individuální práci i práci kolektivní. Dokáží vyjádřit a popravdě přiznat, při jakých činnostech se necítí jistě a zhodnotit svou aktivitu při práci. Také se dokáží vzájemně pozorovat a hodnotit práci druhých.

Zpětná reflexe dětí na celý projekt byla kladná. Zaujalo je téma „Broučci“, které provázelo projekt, zajímavé činnosti a také má osoba. Nazvaly mě „legrační paní učitelkou“ a dožadovaly se další návštěvy. To bylo pro mne důkazem, že činnosti byly pro děti poutavé. Dále mě zajímalo, jaký měly činnosti přínos pro děti. Proto jsem kladla otázky a vedla je k odpovědím. Jelikož byl projekt dlouhodobější, musela jsem dětem činnosti připomínat. Přesto je však dokázaly i zpětně zhodnotit.

• **naplnění cílů:**

Stanovené cíle projektu byly naplněny. Podařilo se mi děti motivovat k činnostem a tím si ověřit, jakými schopnostmi a dovednostmi disponují. Činnosti obsažené v projektu, mi napomohly při zjišťování míry rozvoje rytmického cítění, které hodnotím výborně, stejně tak i pohybovou reakci na vnímání hudebních jevů a spojení teoretických poznatků s praktickými činnostmi. Dále hudební představivost a rozlišování znění melodie v kontrastních výškových polohách, které hodnotím velmi dobře. Tyto schopnosti jsou u některých dětí rozvinuty méně, však ne tak, že by nebyly dostačující a nedaly se prohloubit. Většinou je tomu tak u dětí, které nenavštěvují žádný mimoškolní hudební kroužek.

Výborně musím hodnotit třídu i z hlediska rozvoje klíčových kompetencí. Děti jsou vůči sobě přátelští, pomáhají si a spolupracují a uvědomují si své drobné nedostatky při práci. Dokáží se velmi dobře vyjadřovat, komunikovat mezi sebou a vžít se do role druhého (cvrček v nesnázích).

- **hodnocení třídy**

Děti ve třídě paní učitelky Slavíkové jsou velmi šikovné a pohotové. Paní učitelka hraje s dětmi v hodinách hudební výchovy na flétnu a velmi dobře děti rozvíjí i po pěvecké stránce. Byla jsem velmi překvapena jejich znalostmi i rychlostí, jakou zvládaly všechny činnosti. Proto jsem v průběhu projektu musela některé připravené činnosti přetvořit tak, aby měly pro děti přínos. Přesto, že je třída na paní učitelku velmi fixovaná, podařilo se mi děti upoutat svým projektem i přístupem natolik, že jsem musela přislíbit další návštěvu.

Práci s dětmi paní učitelky Slavíkové mohu srovnat s prací s dětmi v přípravném oddělení Bambini di Praga. Obě skupiny dětí pracují se zájmem a s plným nasazením, což je velmi důležité. Proto hodnotím tuto třídu výborně.

- **hodnocení přínosu**

Z reakcí dětí během projektu usuzuji, že byl zvolen vhodně a přiměřeně jejich věku i schopnostem. Zaujal většinou vždy všechny děti a jejich reakce na mne působily přirozeně, radostně, mnohdy mne mile překvapily a někdy i inspirovaly k dalším nápadům. Jsem si vědoma, že tato práce neobjevuje nic nového. Využívám při ní nejen svých zkušeností a nápadů, ale i zkušeností či nápadů jiných pedagogů. Přesto skladba, celkový průběh i konečný výsledek programu záleží na mém způsobu podání dětem i na mé pohotové improvizaci, jelikož každé z dětí reaguje na stejné podněty rozdílným způsobem. Chtěla jsem se pokusit o naznačení možného způsobu práce s dětmi, nikoliv o vytvoření šablony, jak s daným tématem pracovat a zároveň upozornit na to, že i z jednoduše zpracovaných částí může v závěru vzniknout efektní celek, který překvapí a zaujme. Pokud vhodně a hravě využijeme přirozené touhy dítěte po pohybovém vyjádření a experimentu se zvuky a tóny, propojíme ji citlivě s pěveckými, poslechovými, rytmickými a v neposlední řadě s instrumentálními činnostmi, zjistíme, že se tato práce mění v radost a naší potřebu a hudebně obohacuje do života nejen děti, ale také nás osobně.

Za nejdůležitější však považuji dát šanci všem dětem a vyzdvihnout jejich důležitost a nepostradatelnost ve skupině hráčů. To jim dodává chuť aktivně tvořit a může zažehnout i jiskřičku pro budoucí kladný postoj k hudbě a třeba i touhu v budoucnu ovládat hru na některý z klasických hudebních nástrojů či věnovat se jiným aktivitám propojeným s hudbou, což nesporně jejich život obohatí.

Závěr

Cíle, které jsem si pro svoji práci zvolila, jsem splnila. Podařilo se mi na základě získaných poznatků nejen z mé dosavadní práce, ale také z nových poznatků z teoretické části navrhnout hudebně výchovný projekt pro 1. třídu základní školy. V průběhu realizace projektu, vytvořeného na základě mnou sestaveného celoročního plánu, jsem došla i k novým poznatkům, které mi budou užitečné v budoucí práci s dětmi na základní škole.

Jak jsem očekávala, byly stanovené úkoly a cíle zrealizovaného projektu splnitelné průměrně nadaným žákem první třídy. Podařilo se mi zvolit takové hudební činnosti a úkoly, které byly pro děti poutavé, a každé další sezení bylo pro děti novým přínosem v poznání. Ověřila jsem si, jakými schopnostmi a dovednostmi děti v 1. třídě disponují a do jaké míry jsou schopny získané poznatky aplikovat při hudebních aktivitách.

Činnosti obsažené v projektu, mi napomohly při zjišťování míry rozvoje rytmického cítění, které celkově hodnotím výborně. Výborně hodnotím také pohybovou reakci na vnímání hudebních jevů a spojení teoretických poznatků s praktickými činnostmi. Dále hudební představivost a rozlišování znění melodie v kontrastních výškových polohách, které hodnotím velmi dobře. Tyto schopnosti jsou u některých dětí rozvinuty méně, však ne natolik, aby nebyly dostačující a nedaly se prohloubit, což by mohlo být předmětem dalšího zkoumání. Výborně hodnotím i celkovou práci dětí, jejich přístup k plnění úkolů, vzájemnou spolupráci a komunikaci a jejich empatické schopnosti. Veškeré tyto faktory nasvědčují správnému rozvoji klíčových kompetencí.

Má čtyřtýdenní práce v 1. třídě byla velmi příjemná. Myslím si, že byla přínosná nejen pro děti, ale také pro mne a pro paní učitelku, která mi umožnila projekt ve své třídě zrealizovat.

Moji diplomovou práci mohou pro inspiraci využít učitelky nejen v první třídě, ale také učitelky v mateřských školách, které by měly zájem dovědět se základní informace o rozvoji hudebních schopností a dovedností v rámci předškolního období a vstupu do první třídy. Činnosti uvedené v praktické části mohou být námětem pro další práci a nové nápady v práci s dětmi.

Summary

Goals that I pointed out in my thesis have been successfully reached. I have managed – thanks to experience from my recent work and also thanks to knowledge obtained from the theoretical part of my thesis – to prepare a music-educational project for children in the first year of elementary school. The assumption that I stated on the very beginning of the project has been successfully confirmed in most relevant points. During the progress of my project, based on my full year project plan, I found out new knowledge which will be in future helpful for my personal career as a teacher on elementary school.

As I have assumed, all stated goals and objectives in my thesis project have been easily fulfilled by an average skilled and talented pupil of the first year of elementary school. I have also managed to choose a mix of musical activities and objectives that have been interesting for pupils and all our meetings have been therefore new increment to their knowledge and skills. I have confirmed myself the level of skills which pupils in the first year of elementary school have and how able they are to use new information and knowledge in musical activities during the lesson.

Activities included in the project helped me during the analysis of the level of development of rhythm senses, which I all over evaluate on a very high level. I also positively rate the movement reaction on feeling of musical impulses and combination of theoretical information together with practical experience. The music imagination and understanding of different sounds of melodies in contrast sound graduation levels I also can evaluate as very good. These skills are on different levels among children, however they do not differ so significantly so that it could not be improved during school years – this point could be a matter for next thesis and studies. I very much appreciate general participation of children during the project, their attitude to fulfill objectives, cooperation and communication in team and also their empathic character, which shows correct development of key competences.

My four week experience during the project in the first year of elementary school was finally very pleasant. I think it was not only a contribution to personal development of children, but also for me and class teacher, who allowed me to realize the project in her class. My thesis can be inspiration for teachers not only in the first year of elementary school, but also for teachers in kindergartens, who might be interested in information about musical skills and abilities in the pre-school age and in the first moments of the school age.

Použitá literatura

- BLÁHA, B.** *Hudební nauka jinak 1.* Praha : Firma Bláha, 1992. 56 s.
ISBN 80-901063-5-8.
- BRANISLAVOVÁ, V.** *Za písničkou.* Praha : Editio supraphon, 1970. 124 s.
- EBEN, P.** *Lidové písně a koledy.* Praha : Panton, 1991. 71 s.
- FRANĚK, M.** *Hudební psychologie.* Praha : Karolinum, 2005. 238 s.
ISBN 80-246-0965-7.
- FRAŇKOVÁ, S.** *Výživa a vývoj osobnosti dítěte.* Praha : HZ Editio, 2000. s. 12, ISBN 80-86009-32-7.
- HOLAS, M.** *Hudební pedagogika.* Praha : Akademie múzických umění, 2004. 125 s.
ISBN 80-7331-018-X.
- HRADECKÝ, E.** *Písničky pro nejmenší.* Praha : Supraphon, 1990. 36 s.
- JISTEL, P. – Koutský, J.** *My jsme malí muzikanti.* Praha : Muzikservis, 1998. 36 s.
- KULÍNSKÁ, B. – KULÍNSKÝ, B.** *Ovčáci a čtveráci.* Praha : Multisonic, 1990. 47 s.
- KURKOVÁ, L.** *Dětská tvořivost v hudbě a pohybu.* Praha : SPN, 1981. 101 s.
- KURKOVÁ, L. – EBEN, P.** *Hudebně pohybová výchova šestiletých až osmiletých dětí.*
Praha : SPN, 1980. 58 s.
- SEDLÁK, F.** *Didaktika hudební výchovy 1. Na prvním stupni základní školy,* Praha: SPN, 1988. 311 s.
- SEDLÁK, F.** *Hudební vývoj dítěte. Analytická studie,* Praha : Supraphon, 1974. 197 s.
- SEDLÁK, F.** *Nové cesty hudební výchovy na základní škole.* Praha : SPN, 1977. 280 s.
- SEDLÁK, F.** *Úvod do psychologie hudby 1. Hudební schopnosti a jejich rozvoj,*
Praha : SPN, 1981. 76 s.
- STOJAN, J.** *Maličká su 1, 2.* Přerov : Jasto, 1996. 50 s.
- ŠTILLER, Z.** *Hudební nástroje.* Praha : Muzikservis.
- TICHÁ, A.** *Učíme děti zpívat.* Praha : Portál, 2005. 148 s.
- TĚPLOV, B. M.** *Psychologie hudebních schopností.* Praha, 1965.
- TRPIŠOVSKÁ, D.** *Vývojová psychologie pro studenty učitelství. Ústí nad Labem :*
Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1998. 106 s. ISBN 80-7044-207-7.
- VÁŇOVÁ, H. – PECHÁČEK, S.** *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ.* Praha : Karolinum, 2001. 282 s. ISBN 80-246-0365-9.

ZENKL, L. *Úvodní kapitoly ke studiu hudební výchovy.* Ostrava : Pedagogická fakulta,
1983. 189 s.

Internetové odkazy:

<http://www.rvp.cz>